

KOPAONIČKA ŠKOLA
PRIRODNOG PRAVA
SLOBODAN PEROVIĆ

Universitas Iuris
Naturalis Copaonici

MEĐUNARODNA NAUČNA
KONFERENCIJA

MEĐUNARODNI PRAVNI ODNOSI I PRAVDA

Zbornik radova 36. Susreta
Kopaoničke škole prirodnog prava
Slobodan Perović

Beograd, 2023. | Tom I

KOPAONIČKA ŠKOLA PRIRODNOG PRAVA – SLOBODAN PEROVIĆ
KOPAONIK SCHOOL OF NATURAL LAW – SLOBODAN PEROVIĆ

Universitas Iuris Naturalis Copaonici

36. Susret
36th Meeting

**MEĐUNARODNI PRAVNI ODNOSI
I PRAVDA**
**INTERNATIONAL LEGAL RELATIONS
AND JUSTICE**

Zbornik radova 36. Susreta Kopaoničke škole prirodnog prava
– Slobodan Perović
Proceedings of the 36th Meeting of Kopaonik School of Natural Law
– Slobodan Perović

MEĐUNARODNA NAUČNA KONFERENCIJA
INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

Kopaonik, 13 – 17. decembar 2023
Kopaonik, 13 - 17 December 2023

Tom I/Volume I

Beograd, 2023

MEĐUNARODNI PRAVNI ODNOSI I PRAVDA
INTERNATIONAL LEGAL RELATIONS AND JUSTICE

Zbornik radova 36. Susreta Kopaoničke škole prirodnog prava – Slobodan Perović
Proceedings of the 36th Meeting of Kopaonik School of Natural Law – Slobodan Perović

Međunarodna naučna konferencija, 13. – 17. decembar 2023.

International Scientific Conference, 13 - 17 December 2023

Izdavač/Publisher

Kopaonička škola prirodnog prava – Slobodan Perović
Patrijarha Gavrila 12, Beograd

E-mail: office@kopaonickaskola.rs

www.kopaonikschool.org

Glavni i odgovorni urednik/Editor-in-Chief

JELENA S. PEROVIĆ VUJAČIĆ

Predsednik Kopaoničke škole prirodnog prava – Slobodan Perović
President of the Kopaonik School of Natural Law – Slobodan Perović

Sekretar/Secretary

Andrea Nikolić

Uređivački odbor/Editorial Board

Prof. dr Đorđe Đorđević, Prof. dr Nataša Delić, Dr Hajrija Mujović, Mr Gordana Petković, Prof. dr Edita Kastratović, Dr Božidar Otašević, Prof. dr Milan Škulić, Prof. dr Olga Jović-Prlainović, Dr Uroš Novaković, Prof. dr Dobrosav Milovanović, Prof. dr Zoran Lončar, Prof. dr Zorica Vujošević, Dr Christa Jessel-Holst, Prof. dr Dragor Hiber, Akademik prof. dr Zoran Rašović, Prof. dr Nikola Mojović, Prof. dr Nina Planojević, Prof. dr Gordana Ilić-Popov, Akademik prof. dr Mirko Vasiljević, Dr Dragiša Slijepčević, Miroslav Nikolić, Jasminka Obućina, Dr Mirjana Glintić, Prof. dr Jelena S. Perović Vujačić, Dr Thomas Meyer, Dr Nataša Hadžimanović, Prof. dr Stojan Dabić, Prof. dr Mirjana Radović, Predrag Trifunović, Prof. dr Ljubinka Kovačević, Dimitrije Milić, Prof. dr Sanja Danković Stepanović, Dr Đorđe Krivokapić, Andrea Nikolić, Prof. dr Gordana Stanković, Prof. dr Ivana Krstić, Akademik prof. dr Radovan Vukadinović, Dr Jelena Vukadinović Marković, Prof. dr Gordana Vukadinović, Prof. dr Saša Bovan, Prof. dr Vladan Petrov

Međunarodni naučni odbor/International Scientific Committee

Xavier Blanc-Jouvan (Professor emeritus at the University of Paris I Panthéon-Sorbonne, France), Rajko Kuzmanović (President of the Academy of Sciences and Arts of Republika Srpska, Bosnia and Herzegovina), Prof. dr Gian Antonio Benacchio (University of Trento, Italy), Prof. dr Francesca Fiorentini (University of Trieste, Italy), Vlado Kambovski (Macedonian Academy of Sciences and Arts, North Macedonia), Prof. dr Aleksandra Maganić (Faculty of Law, University of Zagreb, Croatia), Dr Mateja Đurović (King's College London, UK).

Kompjuterska obrada/Pre-print
Miodrag Panić

Dizajn korica/Cover design
Uroš Živković

Tiraž/Number of Copies: 500

Štampa/Print

FUTURA, Novi Sad

ISBN-978-86-81956-22-9 (serija) / ISBN-978-86-81956-18-2

Radovi u ovom Zborniku podležu anonimnoj recenziji od strane dva recenzenta. Ocene iznesene u člancima objavljenim u ovom Zborniku lični su stavovi njihovih autora i ne izražavaju stavove uredništva ni institucija u kojima su autori zaposleni. Svi radovi u ovom Zborniku se objavljuju po pozivu, a njihovi autori imaju svojstvo pozvanih predavača na konferenciji.

MILAN ŠKULIĆ

BIOMETRIJSKA IDENTIFIKACIJA SA STANOVIŠTA KRIVIČNOG PROCESNOG PRAVA I KRIMINALISTIKE

U radu se objašnjavaju osnovni krivičnoprocesni i kriminalistički aspekti biometrijske identifikacije. Posebno se definiše identifikacioni dokaz za koji se ističe da predstavlja posebnu vrstu dokaza usmerenu na identifikaciju lica koja imaju ili mogu imati određene procesne statuse, odnosno odgovarajuću ulogu u krivičnom postupku. I prilikom izvođenja i ocene verodostojnosti identifikacionih dokaza, primenjuju se opšta dokazna pravila, a pre svega ona sadržana u načelima slobodne ocene dokaza i slobodno uverenja suda/organa postupka. Posebna pažnja je poklonjena biometrijskim kamerama, kao i zbirka biometrijskih podataka, uz isticanje da je u tom pogledu neophodno imati adekvatniju normativnu osnovu. U zaključku se ističe i da je kada se radi o identifikacionim dokazima proizilim iz biometrijskih kamera, neophodno uvek voditi računa o odgovarajućem balansu između potrebe za efikasnošću u krivičnoprocesnom i kriminalističkom smislu i neophodnosti da se vodi računa o pravima i slobodama ljudi obuhvaćenih tom vrstom kontrole na javnim mestima. U tom kontekstu je jasno da i pravo na privatnost kao jedno od važnih ustavnih prava, ipak nije bezobalno, tako da i ono naravno, ima svoje legitimne granice, što u demokratskoj pravnoj državi koja se odlikuje vladavinom prava, svakako mora biti utemeljeno kako na jasnim zakonskim pravilima, tako i na relevantnim ustavnopravnim odredbama.

Ključne reči: biometrija, identifikacija, dokazi, krivični postupak, krivično procesno pravo, kriminalistika

UVODNA RAZMATRANJA

Identifikacija ljudi je od ogromnog značaja, te relativno česta u praksi i mnogobrojnim tzv. uobičajenim/rutinskim slučajevima, kako u raznovrsnim aspektima

Prof. dr Milan Škulić, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu i sudija Ustavnog suda, e-mail: *skulic@ius.bg.ac.rs*.

uobičajenih životnih situacija, poput na primer, utvrđivanja identiteta vlasnika tekućeg računa u banci koji podiže novac sa računa i sl., pa do upotrebe raznovrsnih identifikacionih dokaza u krivičnom postupku i za potrebe krivičnog postupka, odnosno u širem smislu u cilju otkrivanja, razjašnjavanja i dokazivanja krivičnih dela, što često podrazumeva identifikaciju učinioca/osumnjičenog u ranim krivičnoprocesnim fazama, nekada i utvrđivanje identiteta žrtve krivičnog dela itd. Zato su identifikacija uopšte, kao i raznovrsne identifikacione metode od ogromnog značaja kako u kriminalističkom, tako i u krivičnoprocesnom smislu.¹

U čitavom nizu redovnih životnih situacija i u sasvim različitim prilikama/okolnostima, dolazi do identifikovanja bilo ljudi, bilo određenih predmeta, a nekada identifikacija, što znači utvrđivanje pravog identiteta, kako ljudi/lica, tako i predmeta, ima ogroman, pa i krucijalan značaj u odnosu na budući/mogući krivični postupak ili u nekom konkretnom i aktuelnom krivičnom postupku.

IDENTIFIKACIJA / IDENTIFIKACIONI DOKAZ U KRIVIČNOPROCESNOM I KRIMINALISTIČKOM SMISLU

Identifikacija podrazumeva utvrđivanje pravog identiteta određenog lica ili prave/realne pripadnosti određene stvari, čime se identifikovano lice pouzdano razlikuje od svih drugih ljudi, odnosno zahvaljujući čemu se identifikovana stvar, razlikuje od svih drugih stvari/predmeta.

Postoji čitav niz različitih vrsta i vidova identifikacije kako ljudi, tako i stvari/predmeta, od kojih su neki sasvim rutinski i praktično „samopodrazumevajući“, dok su drugi složenog karaktera, te podrazumevaju nekada primenu i veoma kompleksnih i sofisticiranih tehničko-tehnoloških postupaka, metoda i sredstava. U krivičnoprocesnom i kriminalističkom smislu je od posebnog značaja identifikacija ljudi, odnosno lica, a naročito kada se radi o osobama koje bi zahvaljujući pouzdanom identifikovanju, stekle odgovarajući procesni status, kao na primer, kada do tada „nepoznati učinilac krivičnog dela“, bude identifikovan na temelju pouzdanog identifikacionog dokaza, te tako stekne procesni status osumnjičenog/okrivljenog. Takođe, u krivičnoprocesnom i kriminalističkom smislu se identifikacija stvari/predmeta, najčešće tiče onih stvari koje predstavljaju

¹ Kriminalistika se nekada, kada je reč o tekstovima na engleskom jeziku, definisala kao nanka o „tri i“, što se svodi na slovo „I“, kao početno slovo tri osnovne reči koje objašnjavaju suštinu kriminalističkog delovanja. To su: 1) *Information* (informacija), 2) *Inspection* (pregled mesta događaja / pregled drugih stvari ili lica / uvidaj) i 3) *Interrogation* (ispitivanje lica koja poseduju relevantne informacije). Ovome bi se moglo dodati i „četvrto I“, koje bi se ticalo *identifikacije*.

predmete krivičnog dela, kao materijalne dokaze, što je nekada povezano i sa tragovima krivičnog dela.²

U ovom radu će suština analize značaja identifikacije uopšte u krivičnoprocennoj, ali i u kriminalističkom smislu, a posebno identifikacije utemeljene na biometrijskim metodama, biti primarno usmerena na identifikaciju lica, tj. ljudi. Smatra se da „ustanoviti identitet jednog lica, tj. identifikovati neku osobu, znači utvrditi sva obeležja po kojima se ona razlikuje od svih ostalih“, pri čemu identitet jednog lica čini čitav niz obeležja, poput onih koja su „pravne prirode“ (ime i prezime, matični broj itd.), onih koja imaju karakter faktičkih obeležja, kao što su dan, mesec i godina rođenja, socijalni milje itd., a tu spadaju i neka telesna obeležja, pojedina individualna obeležja itd.³

Kada se radi o krivičnoprocennoj aspektima identifikacije ljudi, od posebnog su značaja određene identifikacione metode iz kojih proizlaze identifikacioni dokazi. Oduvek su, još od prvih istorijski značajnih slučajeva neke od tih metoda bile biometrijskog karaktera, ali uglavnom na jednom u osnovi rudimentarnom nivou, a sa snažnim razvojem nauke, tehnike i tehnologije, biometrijski načini identifikacije doživljavaju svojevrstni „procvat“ krajem 20. veka i u prvim decenijama 21. veka. To s jedne strane doprinosi znatno većoj stopi efikasnosti u otkrivanju, razjašnjavanju i dokazivanju niza krivičnih dela, te ukupno doprinosi boljoj bezbednosti društva i građana, ali to s druge strane, potencijalno a nekada i značajno ugrožava pravo na privatnost građana.

² Inače, klasična kriminalističko-tehnička teorija i same predmete krivičnog dela, gde spadaju raznovrsna oruđa, oružja itd., tretira kao tragove, odnosno vrstu tragova (*relikti*). Ulf Steinert, *Kriminalistik/Kriminaltechnik – Grundlagen der Kriminaltechnik*, Hochschule der Polizei des Landes Brandenburg, Berlin, 2019, 8.

Čini se inače, da iako nije sporan veliki dokazni značaj predmeta kao materijalnih dokaza, onda kada se radi o predmetima koji su u relevantnoj vezi sa krivičnim delom i koji mogu da budu, te po pravilu i jesu, važan dokaz u krivičnom postupku. Dakle, nije opravdan stav koji zastupa deo kriminalističke teorije, da su relikti (predmeti krivičnog dela / predmeti u relevantnoj vezi sa krivičnim delom), posebna vrsta tragova, niti se u stvari, predmeti kao takvi, uopšte i mogu smatrati tragovima, bilo u kriminalističko-tehničkom smislu, bilo posebno, u krivičnoprocenno-dokaznom smislu, iako su inače, predmeti povezani sa krivičnim delom, važni materijalni dokazi u krivičnom postupku. Tako na primer, određeni predmeti koji su povezani sa krivičnim delom, mogu biti nosioci ili prouzrokovatori relevantnih tragova, odnosno mogu da budu i jedno i drugo, poput vatrenog oružja kojim je krivično delo izvršeno, na kojem ostaju otisci prstiju učinioca, a pritom, kako je to oružje u isto vreme i prouzrokovatelj traga pucanja iz njega (tragovi barutne gareži), ono je istovremeno i nosilac traga, ali pritom, konkretan predmet, odnosno vatreno oružje u ovom primeru, nije i trag sam po sebi, iako ono naravno, ima veliki dokazni značaj kao predmet krivičnog dela. Više o tome: Milan Škulić, *Kriminalistika*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2022, 238–239.

³ Branislav Simonović, *Kriminalistika*, Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Kragujevac, 2004, 449.

Veoma je važno kao i inače, da uređena pravna država koja se odlikuje vladavinom prava, iznađe pravi „balans“ između potrebe da se moderne identifikacione metode delotvorno koriste radi uspešnog suzbijanja kriminaliteta i neophodnosti, da suviše široka i „bezobalna“ upotreba takvih metoda i moderne biometrijske tehnologije, ne bi ugrozila i drastično povredila privatnost velikog broja građana, koji ni na koji način nisu relevantno povezani sa krivičnim delima radi čijeg se otkrivanja, razjašnjavanja i dokazivanja, a nekada i prevencije, koriste takve metode i načini biometrijske identifikacije.

Identifikacioni dokazi se temelje na opštem pojmu dokaza u krivičnoprocesnom smislu. Dokazi predstavljaju podatke činjenične prirode, koji proizlaze iz krivičnoprocesnih radnji koje su preduzeli subjekti krivičnog postupka, na temelju kojih se izvode krivičnopravno relevantni zaključci u pogledu bitnih elemenata krivičnog dela, te izbora, odnosno mere konkretne krivične sankcije, kada su za to ispunjeni potrebni materijalni i procesni uslovi, ili se zahvaljujući tim podacima izvode krivičnopravno i krivičnoprocesno relevantni zaključci organa krivičnog postupka, a takvi zaključci suda se u procesnom smislu uobličavaju u okviru odluke kojom se na zakonski regulisan način rešava predmet krivičnog postupka.⁴ Dokazi se slično definišu i kao „faktički podaci do kojih se dolazi u zakonom propisanom postupku (izvođenjem određenih procesnih radnji), a koji su izvor saznanja o činjenicama na koje treba primeniti krivičnopravne i krivičnoprocesne norme“.⁵ Dokazivanje predstavlja samo sredstvo za utvrđivanje činjeničnog stanja, kao skupa činjenica na kojima se neposredno temelji primena materijalnog ili formalnog krivičnog zakona u određenom krivičnom predmetu (pravno relevantne ili odlučne činjenice), tako da se glavna aktivnost suda u krivičnom postupku svodi na utvrđivanje činjeničnog stanja potrebnog za odlučivanje.⁶

Dokazati znači praktično „zadobiti uverenje u pogledu određenih činjenica“.⁷ Kada se te činjenice tiču identiteta određenih lica ili predmeta, onda se radi o dokazivanju identiteta na temelju određenih identifikacionih dokaza. Dokazi su inače, u opštem smislu, u funkciji dokazivanja, koje predstavlja preduzimanje potrebnih radnji u krivičnom postupku, odnosno korišćenje adekvatnih dokaznih sredstava,

⁴ Milan Škulić, *Krivično procesno pravo*, 13. izdanje, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2022, 174.

⁵ Zagorka Jekić, *Dokazi i istina u krivičnom postupku*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu – Centar za publikacije, Beograd, 1989, 12.

⁶ Mladen Grubiša, *Činjenično stanje u krivičnom postupku – drugo dopunjeno i izmenjeno izdanje*, Informator, Zagreb, 1980, 173 i 155.

⁷ Claus Roxin und Bernd Schünemann, *Strafverfahrensrecht*, 29. Auflage, Verlag C. H. Beck, München, 2017, 165.

radi sticanja ubeđenja od strane organa postupka u pogledu postojanja ili nepostojanja određenih relevantnih činjenica, te utvrđivanja relevantnog činjeničnog stanja, na temelju kojeg se donosi, odnosno može doneti odluka o predmetu krivičnog postupka.⁸

Onda kada se to „sticanje ubeđenja/uverenja organa postupka na osnovu određenih informacija činjenične prirode, koje stoga i imaju karakter dokaza u krivičnoprocesnom smislu, tiče identiteta određenog lica koje ima ili može imati relevantnu ulogu u krivičnom postupku ili u vezi s njim, tada se radi o *identifikacionim dokazima* usmerenim na identifikaciju ljudi, odnosno određenih lica. Identifikacioni dokazi se mogu ticati i utvrđivanja istovetnosti/identiteta određenih predmeta, a na temelju takve identifikacije, može se posredno, a nekada i neposredno, utvrditi i identifikacija određenih ljudi relevantno povezanih sa identifikovanim predmetima.

Postoje dve osnovne vrste identifikacionih dokaza, ali i uopšte dve vrste identifikacije, što je od značaja kako u formalnom krivičnoprocesnom, tako i u kriminalističkom smislu: 1) identifikacija ljudi, kao i 2) identifikacija određenih predmeta.

Identifikacija predmeta može bilo posredno, bilo neposredno, doprineti identifikaciji ljudi (koji između ostalog, mogu biti i u različitim krivičnoprocesnim, pa i krivičnopravnim svojstvima – može se raditi o osumnjičenima/okrivljenima, žrtvama itd.), a moguće je i obrnuto (što je značajno ređe u praksi), da se identifikacijom ljudi/lica, identifikuju određeni predmeti.

Kada se radi o biometrijskoj identifikaciji i kada su u pitanju na biometrijskim metodama zasnovani identifikacioni dokazi, tu se primarno i po pravilu, radi o identifikaciji ljudi, odnosno najveći je praktični značaj biometrijske identifikacije ljudi, mada se inače, ta vrsta identifikacije načelno odnosi na sva živa bića.

Biometrija kao takva, tj. u jednom opštem smislu, predstavlja „matematičko-statističku metodu za istraživanje živih bića s obzirom na njihove odnose mere i broja“, što se svodi na utvrđivanje određenih biometrijskih karakteristika, a da bi jedna konkretna biometrijska karakteristika mogla biti sredstvo identifikacije ona mora da bude: „a) univerzalna (svako je mora posedovati), b) individualna (različita kod svakog), c) trajna i nepromenjiva (da se ne menja protekom vremena i da se ne može promeniti), d) da se jednostavno prikuplja i upoređuje, a sama jednostavnost apliciranja je najveća prednost biometrijske identifikacije.“⁹

⁸ Milan Škulić i Tatjana Bugarski, *Krivično procesno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Novi Sad, 2015, 189,

⁹ Berislav Pavišić, Duško Modli, Petar Veić, *Kriminalistika – knjiga prva*, 3. izmenjeno i dopunjeno izdanje, Golden marketing, Tehnička knjiga, Zagreb, 2006 555–556.

Biometrijska identifikacija, kao što će se to detaljnije objasniti u daljem tekstu, može biti kako operativnog, tako i krivičnoprocesnog dokaznog značaja. Onda kada je biometrijska identifikacija samo operativnog karaktera, iz nje neće proizići identifikacioni dokazi, već ona tada služi samo za određene operativne svrhe, u realizaciji najčešće relevantnih policijskih radnji (nekada i aktivnosti nekih drugih službi koje imaju slične nadležnosti/ovlašćenja kao i policija), poput operativne potrage za određenim licima, preventivnog delovanja na određenom prostoru, koji se nadzire biometrijskim kamerama i sl.

Nekada biometrijska identifikacija može biti od značaja i kada se radi o zaštiti prava na slobodu u krivičnom postupku, što je korelativno povezano i sa nekim procesnim merama, koje predstavljaju oblike lišenja/ograničenja slobode u krivičnom postupku, gde je naravno, najznačajnije pitanje određivanja pritvora, kao oblika lišenja slobode u samom krivičnom postupku i povezano sa stvaranjem uslova za obezbeđenje prisustva okrivljenog i nesmetano vođenje krivičnog postupka.

Naime, iako je u praksi veoma retko određivanje pritvora zbog neposedovanja informacija o identitetu okrivljenog, taj pritvorski osnov tradicionalno egzistira u našim Zakoni(ci)ma o krivičnom postupku.¹⁰ Radi se mogućnosti određivanja pritvora protiv lica za koje postoji osnovana sumnja da je učinilo krivično delo, ako se ne može utvrditi njegova istovetnost, što se u stvari, svodi na neposedovanje validnih informacija o pravom identitetu konkretnog lica u odnosu na koje inače, postoji osnovana sumnja da je učinilo krivično delo. U slučaju određivanja pritvora samo iz tog razloga, on bi po logici stvari, mogao trajati samo dok se ne utvrdi istovetnost okrivljenog, što bi se praktično svelo na pribavljanje i izvođenje konkretnog identifikacionog dokaza valjane dokazne verodostojnosti.¹¹ To bi mogao da bude i dokaz utemeljen na biometrijskoj identifikaciji, kako klasičnoj poput otisaka prstiju / papilarnih linija, tako i specifičnoj identifikaciji te vrste (što bi zahtevalo i odgovarajuću normativnu podlogu), poput korišćenja biometrijskih kamera.

U slučaju da je određeni vid biometrijske identifikacije, izveden u formi određenog dokaza, poput na primer, veštačenja fotografija radi utvrđivanja identiteta lica na osnovu upoređivanja biometrijskih podataka, daktiloskopskog veštačenja itd., tada iz biometrijske identifikacije proizlaze biometrijski dokazi, koji se tada, a u skladu sa opštim dokaznim pravilima, izvode, proveravaju, ocenjuju i obrazlažu, kao i svi drugi dokazi u krivičnom postupku, a što primarno znači u skladu sa načelom slobodne ocene dokaza, kao i na temelju principa slobodnog uverenja

¹⁰ Više o tome: Milan Škulić, *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*, Službeni glasnik, Beograd, 2007, 585–586.

¹¹ *Ibidem*, 586.

organa postupka – suda. Dakle, prema opštem dokaznom pravilu sadržanom u čl. 18. st. 3. i 4. Zakonika o krivičnom postupku, sud izvedene dokaze koji su od značaja za donošenje sudske odluke ocenjuje po slobodnom sudijskom uverenju, a presudu ili rešenje koje odgovara presudi sud može zasnovati samo na činjenicama u čiju je izvesnost potpuno uveren.¹² Ovo važi načelno za sve vrste dokaza,¹³ pa i za identifikacione dokaze, kao i u okviru njih, za dokaze proistekle iz biometrijske identifikacije. Za načelo slobodne ocene dokaza se inače, u teoriji ističe da se ono odlikuje time što „sud odlučuje o ishodu izvođenja dokaza prema svom slobodnom uverenju, koje označava nepostojanje zakonskih pravila koja bi sudiju prinudila na izvođenje određenih dokaza i izvođenje određenih zaključaka“, ali pri tom, „ta sloboda ima i granice“, pa tako „sudija mora poštovati minimalan standard razumnog argumentovanja“, te je „vezan kako zakonom, tako i logikom“.¹⁴

OPŠTI OSNOVI BIOMETRIJSKE IDENTIFIKACIJE

Treba svakako imati u vidu da i široko poznata tradicionalna daktiloskopska identifikacija predstavlja sada već tradicionalan vid biometrijske identifikacije, koja inače postoji u raznovrsnim oblicima, ali pritom, svaki vid biometrijske identifikacije počiva na određenim suštinski istovetnim načelnim osnovima, koji se pre svega, svode na individualnost određenih biometrijskih karakteristika čoveka.

Svrha biometrijske identifikacije može da bude ne samo otkrivanje, razjašnjavanje i dokazivanje krivičnih dela, već se njome mogu postizati i druge svrhe. Naime, biometrija može biti u funkciji identifikacije osumnjičenih ili lica povezanih sa krivičnim delom, ili uopšte biti u opštoj krivičnoprocesnoj i kriminalističkoj funkciji, kao kada se na taj način stvaraju baze podataka o učiniocima krivičnih dela. Pored toga, biometrijskom identifikacijom mogu se ostvarivati i određeni bezbednosni ciljeva ili se njome mogu štititi privatnost i poverljivost. Ovakva svrha se ostvaruje kada se radi o sistemima koji samo osobama sa određenim biometrijskim karakteristikama, čime je njihov identitet biometrijskim metodom pouzdano utvrđen – omogućavaju pristup određenim prostorijama (na primer, u bezbednosnim službama, u policiji itd.), ili im se omogućava da koriste računar, mobilni telefon i sl.

¹² Milan Škulić, *Krivičnopravni aspekti forenzičkog računovodstva*, Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2023, 137.

¹³ Milan Škulić, *Komentar Zakonika o krivičnom postupku Crne Gore*, OEBS i Ministarstvo pravde Crne Gore, Podgorica, 2009, 458.

¹⁴ Klaus Volk und Armin Engländer, *Grundkurs StPO*, 9. Auflage, C. H. Beck, München, 2018, 277.

Osnovni načini biometrijske identifikacije svode se na registrovanje određениh karakterističnih delova tela čoveka, te njihovo automatsko poređenje sa unesenim karakteristikama tih delova tela čoveka, čiji se identitet utvrđuje. Tu primarno spadaju: 1) *crte lica*, 2) *otisak prsta*, 3) *uvo*, 4) *zubi*, 5) *očna dužica*, 6) *retina*, 7) *pokreti usana*, kao i 8) *geometrija šake*.

Biometrijski sistemi mogu konstrukciono i ciljno da budu orijentisani samo na jednu biometrijsku karakteristiku, što naravno onda ipak, u određenoj meri umanjuje njihovu pouzdanost, ili mogu meriti/registrovati/porediti više biometrijskih karakteristika, kada deluju tzv. multikanalno, što tada značajno podiže nivo pouzdanosti takve vrste identifikacije. Ovo se postiže posebnim elektronskim sistemima i softverskim programima, kao i uređajima za skeniranje određenih delova tela, njihovo snimanje, poređenje sa već prikupljenim/pohranjenim podacima itd.

ISTORIJSKE PRETEČE SAVREMENE BIOMETRIJSKE IDENTIFIKACIJE

Nekoliko važnih naučnih pronalazaka iz domena prirodnih nauka, a najviše iz sfere medicine i medicini bliskih disciplina, presudno je uticalo na razvoj kriminalistike, kao naučne discipline usmerene na otkrivanje, razjašnjavanje i dokazivanje krivičnih dela, primenom relevantnih naučnih metoda i sredstava. Ovo se posebno odrazilo u kriminalističko-tehničkom aspektu kriminalistike kao jedinstvene nauke.¹⁵ I inače, napredak tehnike i tehnologije uopšte, neposredno utiče i na napredak kriminalističke tehnike, kao i konstantno, pa i veoma ubrzano usavršavanje kriminalističko-tehničkih metoda i sredstava, čija je svrha naravno i primarno, da posluže ostvarenju određenih važnih krivičnoprocesnih zahteva.¹⁶ Stoga, kriminalistička tehnika i predstavlja najdinamičniji segment kriminalistike.

¹⁵ Dugo se kod nas kriminalistika više smatrala svojevrsnom *veštinom* i oblikom specifične *prakse* aktera krivičnog postupka, a pre svega, policije, nego naukom. Veliki doprinos promeni takvog zastarelog shvatanja dao je *profesor dr Živojin Aleksić*, naročito kada je 1972. godine objavio svoju monografiju „Naučno otkrivanje zločina“, a to njegovo veoma značajno naučno delo je potom, narednih godina i decenija, ne samo doživelo više izdanja u tadašnjoj SFRJ, a potom u Srbiji, već je i prevedeno na svetske jezike. Više o tome: Živojin Aleksić, *Naučno otkrivanje zločina*, Beograd, 1972, 9–10.

¹⁶ Ovdje treba imati u vidu i klasičan odnos krivičnog procesnog prava i kriminalistike. Naime, čitav niz krivičnoprocesnih radnji, a pre svega dokazne radnje, definisanih formalno pravilima Zakonika o krivičnom postupku se, kada je reč o njihovoj realnoj sadržini, načinu sprovođenja itd., preduzimaju prema pravilima kriminalistike.

Odnos kriminalistike i krivičnog procesnog prava u tom delu predstavlja odnos *forme*, koju definišu izvori krivičnog procesnog prava, a pre svega Zakonik o krivičnom postupku i relevantne *sadržine*, koja se određuje prema pravilima kriminalistike koja omogućavaju da se konkretan cilj krivičnoprocesne radnje ostvari na maksimalno efikasan način u datim okolnostima i uslovima.

Mnogi pronalasci i nove naučne metode u određenoj epohi, su se pre svega, ili bar indirektno, ticale identifikacije učinilaca krivičnih dela, te stvaranja uslova za njihovu pouzdanu registraciju i potom, vođenje relevantnih identifikacionih baza podataka, kao i uopšte, sistemsko stvaranje uslova za vršenje kriminalističkih veštačenja i redovnu primenu kriminalističko-tehničkih metoda i sredstava. Svaki od tih pronalazaka i naučnih metoda, kao i uvođenje striktno naučnog pristupa u suzbijanju kriminaliteta, zbog svog značaja predstavlja svojevrsnu prekretnicu u razvoju savremene i na naučnim metodama, zasnovane kriminalistike.¹⁷ Tu spada niz kriminalističko-tehničkih metoda, koji istovremeno predstavljaju i veoma značajne izvore dokaza, a nekada i osnovnu sadržinu određenih dokaznih radnji u krivičnom postupku, pre svega veštačenja, a nekada i uvida u posebnu vrstu materijalnih dokaza/isprava, kao što su fotografije. To su pre svega:

1) Bertilonov sistem registracije i identifikacije učinilaca krivičnih dela na temelju sistematskog merenja delova ljudskog tela i glave, do čega dolazi sredinom druge polovine 19. veka;

2) primena fotografske tehnike u kriminalističke svrhe, do čega dolazi krajem prve polovine 19. veka, a što je potom svoju kulminaciju doživelo krajem 20. i početkom 21. veka, kada je digitalna fotografija postala svojevrsan kriminalistički standard, uz rutinsko korišćenje digitalne videografije;

3) daktiloskopija, zasnovana na identifikaciji i registraciji učinilaca krivičnih dela i ljudi uopšte, na osnovu otisaka prstiju, što je identifikaciono registraciona tehnika razvijena krajem 19. veka;

4) osnivanje i delovanje kriminalističkih laboratorija širom tada savremenih država, do čega dolazi u prvoj deceniji 20. veka, kada se u tim laboratorijama vremenom sistematski primenjuju kriminalistička mikroskopija, raznovrsne hemijske analize, dalje razvija i koristi koncept kriminalističke fotografije i uopšte, sistematski koriste prirodne i tehničke metode, radi otkrivanja, razjašnjavanja i dokazivanja krivičnih dela, kao i

5) DNK analiza, koja se razvija krajem 80-ih godina 20. veka, a potom veoma brzo postaje jedna od ključnih identifikacionih metoda savremene kriminalistike; kao i

Iz tog odnosa krivičnog procesnog prava i kriminalistike, a u tom pogledu pre svega, kriminalističke tehnike kao jednog od „stubova kriminalistike“, proizlazi i značaj biometrijske identifikacije kao jednog od mogućih izvora identifikacionih dokaza, do kojih se dolazi primenom određenih kriminalističko-tehničkih metoda, a koji imaju / mogu imati i određenu dokaznu svrhu u konkretnim krivičnim postupcima.

¹⁷ Manfred Lukaschewski, *Die Geschichte der Kriminalistik – Kriminalistik in Theorie und Praxis*, Antheum Verlag, Frankfurt am Main, 2020, 7–8.

6) generalno, veoma brzo uvođenje čitavog niza novih tehničkih metoda u kriminalističku praksu, te razvoj novih tehnologija, poput digitalne biometrijske fotografije, biometrijskih kamera i uopšte, biometrijskih načina automatske i veoma ubrzane identifikacije ljudi.

Određene naučne metode i metode koji se smatraju veoma značajnim u razvoju kriminalistike, a samim tim i u razvoju i primeni relevantnih dokaznih metoda pre svega u identifikacione svrhe u krivičnom postupku i za potrebe krivičnog postupka, jesu biometrijskog karaktera, počev od rudimentarnih načina i metoda, poput čuvenog Bertilonovog sistema, pa do prve upotrebe otisaka prstiju u identifikacione svrhe, što potom u novije vreme doživljava tehničku kulminaciju kroz korišćenje kompjuterskih sistema za automatsko poređenje te vrste identifikacionih tragova, korišćenja modernih biometrijskih kamera, upotrebe biometrijskih fotografija u krivičnom postupku ili biometrijske analize video i fotografskog materijala radi dokazivanja u krivičnom postupku itd.

Medicina je kriminalistici u doba njenog razvoja kao samostalne nauke, utemeljene na primeni naučnih dostignuća radi efikasnog otkrivanja, razjašnjavanja i dokazivanja krivičnih dela, primarno doprinela razvijanjem i usavršavanjem specifičnih tehnika merenja ljudskog tela, odnosno standardnog merenja pojedinih karakterističnih delova tela čoveka. Pionir u ovoj identifikacionoj oblasti, nazvanoj „sinjamentija“ (*signalement*) bio je čuveni pariski antropolog, ali i kriminalista Alfonso Bertilon (*Alphonse Bertillon*), koji se na naučnoj osnovi bavio fiziognomijom čoveka, odnosno ljudskog tela i spoljašnosti čoveka zasnovanoj na odgovarajućim telesnim dimenzijama, što je u drugoj polovini 19. veka, tj. tokom 1879–1880. godine, rezultiralo stvaranjem konkretnog i detaljno razrađenog sistema merenja ljudskog tela. Suština Bertilonove koncepcije zasnivala se na njegovom naučno utemeljenom stavu da osnovna telesna građa čoveka od navršene njegove 21. godine ostaje nepromenjena, što pouzdano omogućava registraciju, a potom i identifikaciju ljudi na temelju merenja dimenzija njihovog tela, odnosno pojedinih delova tela čoveka.¹⁸

Bertilon je u cilju sistematskog merenja dimenzija određenih delova ljudskog tela razvio i odgovarajuće merne instrumente, kojima je bilo moguće precizno merenje određenih delova ljudskog tela, kao i oblika glave. U osnovi je sistem, kasnije i formalno definisan kao *bertilonaž*, bio usmeren na merenje 11 ličnih karakteristika, poput visine, raspona ruku, dužine desnog srednjeg prsta itd., na temelju čega je bilo moguće poređenje izmerenih i registrovanih telesnih dimenzija, iz čega je proizlazila i mogućnost identifikacije konkretnog čoveka.

¹⁸ *Ibidem*.

Antropometrijski sistem („bertilonaž“), iako je sam po sebi, očigledno predstavljao veliki napredak u pravcu stvaranja mogućnosti za efikasniju identifikaciju učinilaca krivičnih dela (pre svega, povratnika), te značajno doprineo daljem razvoju savremene kriminalistike, nije naravno, bio bezgrešan, niti savršen u praksi, naročito što je u počecima uvođenja tog sistema, policija još uvek prilično manjkavo obrađivala podatke. Vremenom se naravno i taj sistem dalje usavršavao i on je dugo predstavljao osnovu za jedan oblik klasične registracije učinilaca krivičnih dela, na temelju čega je potom, bila moguća i njihova identifikacija. Zato se sam Bertilon često smatra i jednim od glavnih osnivača kriminalističke tehnike, koja se vremenom etablirala kao jedna od glavnih kriminalističkih disciplina, tj. kao jedan od tzv. stubova kriminalistike kao jedinstvene nauke.

Jednu od ključnih prekretnica u razvoju savremene kriminalistike predstavljalo je otkriće i razvoj daktiloskopije, čiji je pionir bio engleski prirodnjak Francis Galton (*Francis Galton*), koji je krajem 19. veka utemeljio pouzdan sistem identifikacije ljudi na osnovu otisaka njihovih prstiju. Ova tada revolucionarna identifikaciona metoda, koja je i danas izuzetno značajna u kriminalističkoj praksi, nadovezala se na tzv. bertilonaž (sistem identifikacije na osnovu merenja određenih delova tela i oblika glave), a u odnosu na Bertilonov sistem identifikacije, daktiloskopska identifikacija je imala i određene očigledne prednosti. Naravno, u to vreme su se ove dve identifikacione metode u kriminalističko-policijskoj praksi redovno i kombinovale.

Daktiloskopska identifikacija je od ogromnog značaja i u savremenoj kriminalistici, a naročito od kada je velikim napretkom tehnike i tehnologije (*AFIS*), omogućeno veoma olakšano uzimanje i upoređivanje otisaka prstiju. Praktičnim zadatkom daktiloskopije smatra se „omogućavanje precizne registracije učinilaca krivičnih dela na osnovu klasifikacije crteža papilarnih linija“, kao i obezbeđivanje „što bržeg otkrivanja krivičnih dela“, na osnovu tragova otisaka prstiju, odnosno papilarnih linija.¹⁹

OTISCI PRSTIJU KAO IDENTIFIKACIONI TRAGOVI/DOKAZI I RAZVOJ DAKTILOSKOPIJE KAO TRADICIONALNE BIOMETRIJSKI UTEMELJENE IDENTIFIKACIJE

Otisci prstiju se u istorijskom smislu smatraju najstarijim, čak i drevnim načinom biometrijske identifikacije (koji je korišćen za potvrđivanje ugovora i drugih dokumenata, još u staroj Kini), što je u početku ipak bilo krajnje rudimentarno i naravno, ne uvek i na sistematski način, koji je inače, tipičan za modernu daktiloskopiju

¹⁹ Vladimir Vodinelić *Kriminalistika* (knjigu priredio i dopunio Branislav Simonović), Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1996, 318.

koja se koristi u kriminalističke i u dokazno-identifikacione svrhe.²⁰ Još 1684. godine je britanski botaničar Nehemia Gru (*Nehemiah Grew*), objavio tekst o otiscima prstiju, u kojem je objašnjavao da postoje određene karakteristične osobine papilarnih linija, koje se svode na njihove posebne oblike i crteže, kao i strukturu pora na koži.²¹ Istraživanja papilarnih linija su nastavljena u 18. veku, kada su različiti naučnici objašnjavali njihove osnovne oblike, ali to tada nije korišćeno u identifikacione svrhe.

Prekretnica u razvoju daktiloskopije nastaje 1888. godine kada je britanski prirodnjak Frensis Galton (*Francis Galton*), koji se od tada s pravom smatra osnivačem daktiloskopije, u svojoj veoma opsežnoj studiji o otiscima prstiju, prvi put opisao *minucije*, kao individualne osobenosti u vidu sitnih karakterističnih individualnih detalja papilarnih linija svakog konkretnog čoveka. Galton je utvrdio da su karakteristične papilarne linije na prstima jedinstvene za svakog čoveka, kao i da su nepromenljive i postojane, te je matematički dokazao da praktično ne postoji mogućnost da dva različita čoveka imaju iste otiske prstiju. Potom je 1899. godine važan doprinos korišćenju otisaka prstiju u identifikacione svrhe, dao Edvard Henri (*Edward Henry*), Britanac koji je bio na službi u kolonijalnoj Indiji, gde je zajedno sa svoja dva indijska asistenta objavio rad u kojem je otiske prstiju pažljivo klasifikovao prema određenim striktnim kriterijumima, čime je omogućeno jednostavnije i znatno efikasnije upoređivanje otisaka prstiju međusobno, nego do tada, a koji je potom u svetu postao široko poznat, pa i čuven kao „Henrijev sistem“.²²

U drugoj polovini 19. veka daktiloskopija se standardno koristila u kolonijalnoj Indiji. Po nekim podacima nekoliko godina pre nego što je Bertilon razvio svoj antropometrijski sistem, Vilijam Heršel (*William Herschel*), engleski službenik stacioniran u Indiji, započeo je sa praksom zahtevanja od indijskih građana koji su pristupali određenim ugovorima, da svoj pristanak na ugovor, formalno potvrde otiskom svoje desne šake, a nije pritom, ni sasvim jasno da li je Heršel ovo radio u cilju razvijanja pouzdanijeg načina identifikacije, ili se ov(kv)a praksa zasnivala na verovanju kod Hindu naroda da je takva vrsta „telesnog kontakta“ sa ugovorom, uz ostavljanje individualnog otiska na njemu, više obavezujuće od „običnog“ potpisa.²³

²⁰ Više o tome: Hans-Ludwig Zachert, Jürgen Zeiger, „Entwicklung der polizeilichen Informationstechnik – Technisch-wissenschaftliche Informationsverarbeitung und Automatisierte Fingerabdruck-Identifizierung als Beispiel“, *Kriminalistik – Handbuch für Praxis und Wissenschaft* (eds Edwin Kube, Edwin Störzer, Klaus J. Timm), Band 2, Richard Boorberg Verlag, Stuttgart, München, 1994, 716–718.

²¹ *Ibidem*, 718.

²² *Ibidem*.

²³ Richard Saferstein, *Criminalistics – An Introduction to Forensic Science*, Tenth Edition, Pearson, Boston, 2011, 390.

Inače, razlog za traženje pouzdanog načina identifikacije u kolonijalnoj Indiji je u stvari, bio krajnje pragmatičan i utilitaran, a svodio se na velike teškoće britanskih kolonijalnih vlasti u razlikovanju različitih etničkih grupa u Indiji, usled čega su često izbijale pobune lokalnog stanovništva nezadovoljnog podelom zarada, penzija i troškova za medicinsko zbrinjavanje, do čega je redovno dolazilo zbog problema u identifikaciji lica. Ovo je rešeno uvođenjem standardne daktiloskopske identifikacije.

Po uzoru na ta iskustva britanske kolonijalne uprave, početkom 20. veka policije širom sveta počinju da koriste daktiloskopiju u identifikacione svrhe, a posebno na graničnim prelazima i u migracionim službama. Smatra se da je daktiloskopski metod identifikacije prvi put iskorišćen u kriminalističke svrhe 1897. godine, kada je čuveni Skotland Jard (*Scotland Yard*), uspeo da u sudskom postupku kao dokaz prezentira otiske prstiju konkretnog okrivljenog, iako u to vreme englesko zakonodavstvo formalno nije poznavalo takav način dokazivanja. Formalno je korišćenje otisaka prstiju u dokazne svrhe u krivičnom postupku, prvi put u opštem smislu dozvoljeno 1896. godine u Argentini, a potom 1901. godine u Velikoj Britaniji.²⁴ Danas se u svim savremenim krivičnoprocesnim sistemima propisuje između ostalog, i rutinsko uzimanje otisaka prstiju od okrivljenog, kao i njegovo fotografisanje, što se kada je neophodno, može učiniti i bez pristanka okrivljenog.²⁵

NAČELNA DOKAZNA VREDNOST DAKTILOSKOPSKE IDENTIFIKACIJE

Velika identifikaciono-dokazna vrednost daktiloskopije temelji se na činjenici da do sada nisu pronađena dva čoveka koji imaju iste otiske prstiju, a ovo se objašnjava na temelju proračuna koji potiču još od „oca daktiloskopije“ Frensis Galtona. Smatra se da je verovatnoća postojanja dva čoveka sa istim otiscima prstiju ekstremno mala – ona iznosi 1 prema 64 milijarde. Na ovome se i zasniva uverenje da je daktiloskopska identifikacija izuzetno pouzdana. Uprkos tome povremeno se u svetu iskazuju i izvesne sumnje u rezultate daktiloskopske identifikacije. Tako su 1999. godine neki advokati u funkciji branilaca, u SAD osporili naučnu zasnovanost daktiloskopije, kao i samim tim, njenu vrednost kao dokaznog sredstva, pozivajući se na veliki broj grešaka koje su se u praksi dešavale.²⁶ Ovo je navelo

²⁴ John D. Wright, *Crime Investigation*, Parragon, London, 2007, 108.

²⁵ Werner Beulke, Sabine Swoboda, *Strafprozessrecht*, 14. neu bearbeitete Auflage, C. F. Müller, Heidelberg, 2022, 178.

²⁶ Prema: Bettina Wiegand, *Fingerabdrücke*, <https://www.planet-wissen.de/gesellschaft/verbrechen/kriminalistik/fingerabdruecke-100.html>, 13. 4. 2023.

američki Federalni istražni biro (FBI),²⁷ da u cilju „odbrane daktiloskopije“, te radi uveravanja pre svega, krivičnih sudova da se radi o pouzdanoj metodi, sprovede jedan specifični eksperiment, koji se svodio na slanje otisaka prstiju svim državnim laboratorijama koje se bave daktiloskopskom identifikacijom. Neočekivano je rezultat ovog „eksperimenta“ bio veoma slab, jer čak sedam laboratorija od njih 50, nije uspelo da utvrdi identitet lica o kojem se radilo. Kada su potom sprovedeni drugi testovi/eksperimenti te vrste, utvrđeno je da stopa grešaka prilikom daktiloskopske identifikacije iznosi između 3% i 22%, što je naravno bilo veoma visoko za metodu koja se načelno smatra naučno zasnovanom. Ovo je između ostalo, dovelo i do toga da je u saveznoj državi Pensilvaniji 2002. godine jedan sudija prvi put odlučio da se otisci prstiju ne koriste kao dokaz.²⁸

U obrazloženju svoje odluke, kojom je izrazio „rezervu“ u pogledu dokazne verodostojnosti daktiloskopske identifikacije, jedan američki sudija je, između ostalog,²⁹ zaključio da poređenje između čistih otisaka prstiju uzetih u policijskoj stanici sa latentnim otiscima prstiju sa mesta događaja, nije sasvim pouzdano, naročito stoga što postoje ljudi koji imaju veoma slične crteže papilarnih linija, tako da sasvim malene „nečistoće“ mogu dovesti do zablude. U stvari, ovaj stav se zasniva na činjenici da su greške uvek moguće, pa i kada se radi o daktiloskopskoj identifikaciji (što proizlazi i iz prethodno objašnjenih testova/eksperimenata FBI-a), ali i pored toga nije sporno da je daktiloskopska metoda načelno veoma pouzdana, što se temelji na naučno utemeljenom stavu da su otisci prstiju individualni, tako da suštinski prema zakonu verovatnoće *ne postoje dva čoveka sa identičnim otiscima prstiju*. To i predstavlja razlog da se u svim modernim državama daktiloskopska identifikacija smatra nespornom i pouzdanom u dokaznom smislu, što se nekada potkrepljuje i načelnim stavovima najviših sudskih instanci određenih država. Tako je na primer, u Nemačkoj Savezni sud 1952. godine u jednoj svojoj odluci zaključio da daktiloskopska

²⁷ Ovdje treba imati u vidu da je istraga u američkom krivičnom postupku u nadležnosti policije, uz određenu uglavnom pretežno konsultativnu ulogu državnog tužioca i samo donekle ulogu suda, koja je limitirana isključivo na odobravanje određenih radnji, kojima se limitiraju određena ustavnopravno utemeljena prava i slobode građana, poput pretresanja stana, nekih radnji iz domena tzv. specijalnih istražnih tehnika, odlučivanja o jemstvu, odnosno nekim drugim merama obezbeđivanja prisustva osumnjičenog itd. Sam FBI ima široku istražnu nadležnost u odnosu na savezna krivična dela kao predmet konkretnih istraga u SAD, te on praktično predstavlja „saveznu policiju“, odnosno saveznu istražnu službu. Više o tome: Milan Škulić, *Osnovi krivičnog prava Sjedinjenih Američkih Država*, drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, edicija „Crimen“, Beograd, 2022, 321.

²⁸ Više o tome: Milan Škulić, *Krivično pravo Sjedinjenih Američkih Država*, Službeni glasnik, Beograd, 2023, 346–347.

²⁹ Radi se o sudiji Polaku (*Louis Pollak*).

identifikacija kao identifikaciona metoda ima načelnu potrebnu dokaznu snagu.³⁰ U praksi krivičnih sudova u Srbiji (kao i u nekadašnjoj Jugoslaviji), decenijama se uvek poklanjalo veliko poverenje rezultatima daktiloskopske identifikacije, koja nesporno ima ogroman dokazno-identifikacioni značaj, što proizlazi iz naučno verifikovane dokazne snage daktiloskopskog načina identifikacije.

Otisci prstiju, odnosno papilarne linije kao vrsta identifikacionih tragova u kriminalističkom smislu, biometrijskog karaktera, a zatim i identifikacioni dokazi, onda kada se koriste i u odgovarajućem krivičnoprocesnom smislu, temelje se na određenim zakonitostima. Radi se o „fundamentalnim principima otisaka prstiju“ (*Fundamental Principles of Fingerprints*), među koje spadaju:

- *prvi princip*: svaki / bilo koji otisak prsta, odnosno otisak prsta svakog čoveka, ima individualne karakteristike, tako da ne postoje dva prsta koji bi posedovali istovetne ključne karakteristike;
- *drugi princip*: otisci prstiju ostaju neizmenjeni tokom životnog doba, svakog pojedinog čoveka, što znači da se oni vremenom ne menjaju; kao i
- *treći princip*: otisci prstiju imaju određene opšte karakteristike, čime se omogućava da budu sistematski klasifikovani.³¹

Ovim principima bi trebalo dodati i *četvrti princip*, koji neposredno proizlazi iz kontaktne prirode otisaka prstiju kao tragova,³² što znači da su ti tragovi načelno prenosivi u kontaktu sa određenom vrstom predmeta i pod određenim uslovima.

Dakle, tragovi papilarnih linija su načelno podobni za identifikaciju lica koje ih je ostavilo, bilo zbog prirode podloge (poput reljefnih tragova, nastalih utiskivanjem u odgovarajuću meku površinu, kao što je meki vosak, malter, razmekšana tabla čokolade i sl.), bilo zbog materije koja se nalazi na prstima, poput boje ili krvi, zahvaljujući čemu otisci papilarnih linija mogu da se kao vidljivi „crtež“ prenesu na odgovarajuću podlogu. Pored toga, može se raditi o latentnim tragovima otisaka prstiju, koji se izazivaju primenom odgovarajućih kriminalističko-tehničkih metoda, usled čega postaju vidljivi, te podobni za odgovarajuće dalje kriminalističko-tehničke postupke u cilju fiksiranja/bezbedivanja, kao što je to na primer, skidanje tzv. daktiloskopskom folijom, fotografisanje pod kosim osvetljenjem itd.

³⁰ BGH, 11. 6. 1952. – 3 StR 229/52.

³¹ R. Saferstein, op. cit., 391–394.

³² Naime, od čuvenog Edmunda Lokara (*Edmond Locard*), jednog od pionira kriminalistike, potiče jedan od najvažnijih kriminalističkih *postulata*, shodno kojem *nije moguć kontakt između jednog predmeta sa drugim, a da usled toga ne nastane trag*, što se i skraćeno objašnjava sledećim pravilom („zakon“ kontaktnih tragova) – nema kontakta bez prenošenja traga. Više o tome: John D. Wright, *Dem Täter auf der Spur*, Paragon, London, 2007, 59.

OSNOVNI OBLICI PAPILARNIH LINIJA / CRTEŽA PAPILARNIH LINIJA

Svi otisci prstiju, odnosno crteži papilarnih linija koji se formiraju na koži prstiju, mogu da se prema svom obliku, što se svodi na konfiguraciju papilarnih linija, svrstaju u tri osnovne grupe. 1. *Lučni* otisci prstiju, koji se skraćeno označavaju kao „lukovi“; 2. *petljani* otisci prstiju, označeni u skraćenom obliku kao „petlje“; kao i 3. *kružni* otisci prstiju, nekada obeleženi i kao *spiralni*, a koji se skraćeno označavaju kao „krugovi“ ili „spirale“.³³

Lučni otisci prstiju postoje kada papilarne linije formiraju lukove od jedne ivice otiska do druge, pri čemu se ne vraćaju unazad, a pri tom, imaju određena ispućenja koja mogu biti manja ili veća. Lučni otisci prstiju se dele na dve posebne podgrupe, a to su:

a) *čisti lukovi*, koji postoje kada papilarne linije idu u vidu lukova s jedne ivice otiska prsta na drugu i ne vraćaju se natrag, sa manjim ispućenjima, tako da se na taj način ne formira bilo kakva druga konfiguracija, osim što postoje manje ispućeni lukovi, koji mogu biti nosioci svih karakteristika papilarnih linija; kao i

b) *jeloviti lukovi*, kada se radi o otiscima prstiju koji u svom centru sadrže jednu ili više papilarnih linija, koje se nalaze u vertikalnom položaju, a odozgo ih zaobilaze lučne papilarne linije, koje se zbog postojanja vertikalnih papilarnih linija savijaju nešto više nego što je to slučaj kod čistih lukova.

Osim ove dve osnovne podgrupe „lukova“, lučnim otiscima prstiju smatraju se i neki prelazni otisci prstiju, gde spadaju: a) otisci prstiju samo sa jednom petljom, koja može biti otvorena u levu ili u desnu stranu; b) otisci sa dve petlje, koje se nalaze jedna pored druge, od kojih je jedna otvorena u levu stranu, a druga u desno; kao i c) otisci koji u centru imaju samo jedan krug, spiralu ili oval, ili koji sadrže fragment kruga, spirale ili ovala.³⁴ Petljani otisci prstiju postoje kada se papilarne linije kreću/protežu s jedne strane otiska prsta, idu ka centru, gde se savijaju, te se potom vraćaju na istu stranu, formirajući na taj način crtež u vidu petlji, čiji je otvor na strani odakle polaze papilarne linije, dok se na suprotnoj strani formira crtež u vidu grčkog slova „delta“, zbog čega se nekada on i označava kao „delta“. S obzirom na to gde se nalazi otvor centralne petlje, a gde „delta“, ovi otisci prstiju dele se na dve podgrupe. To su: a) desne petlje i b) leve petlje.

U desne petlje spadaju oni otisci kod kojih papilarne linije polaze s desne strane otiska prsta, idu ka centru, gde se savijaju i vraćaju na istu stranu, formirajući

³³ Živojin Aleksić, *Kriminalistika*, Savremena administracija, Beograd, 1987, 165.

³⁴ Živojin Aleksić i Milan Škulić, *Kriminalistika*, jedanaesto izdanje, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2020, 175.

tako crtež u vidu petlji, koje imaju otvor udesno, dok im je na levoj strani delta.³⁵ Obrnuto je kada se radi o levim petljama kod kojih papilarne linije polaze s leve strane otiska prsta, idu ka centru, gde se savijaju i vraćaju na istu stranu praveći crtež u vidu petlji, tako da ove papilarne linije imaju otvor ulevo, a na desnoj strani formiraju deltu. Kružni ili spiralni otisci prstiju postoje kada papilarne linije formiraju krugove, elipse, ovale, spirale, duple spirale, petlje blizance, kovite, duple petlje, kao i druge slične crteže, pri čemu se sa svake strane javlja po jedna delta, tako da ovi otisci imaju dve delte.³⁶

AUTOMATSKI SISTEM DAKTILOSKOPSKE IDENTIFIKACIJE

Automatski sistem daktiloskopske identifikacije omogućava daleko lakši i mnogo efikasniji rad sa otiscima prstiju, nego korišćenje klasičnih daktiloskopskih zbirki (koje se zasnivaju na daktiloskopskim kartonima/fiševima), a temelji se na upotrebi kompjutera i posebnih softverskih programa, u cilju elektronske registracije i automatske komparacije otisaka prstiju, čime se omogućava brza identifikacija lica. U SAD, Japanu i u zapadnoj Evropi je razvoj takvih elektronskih sistema obrade otisaka prstiju kao već klasičnih identifikacionih dokaza (poznatih kao vid identifikacije, ali i „autorizacije“ još u drevnoj Kini), zaživeo sedamdesetih godina, da bi devedesetih došlo do izrazitog napretka, tako da se takvi sistemi (pre svega poznati AFIS koncept),³⁷ krajem 20. veka već sasvim rutinski koriste u savremenim policijama.³⁸ Osnovni sistem ove vrste se u svim modernim državama vremenom unapređivao, te su se već postojeće baze tog tipa, međusobno povezivale i modifikovale u zajednički/povezani sistem te vrste. Tako je u SAD 1999. godine, FBI inicirao stvaranje kompletno operativnog integrisanog sistema automatske identifikacije na bazi otisaka prstiju, nakon čega nastaje IAFIS, koji predstavlja globalnu/najveću elektronsku bazu podataka te vrste,³⁹ u koju su uz samu bazu FBI otisaka prstiju, dodatno integrisane i povezane baze podataka (AFIS), svih država u sastavu SAD.⁴⁰

³⁵ *Ibidem.*

³⁶ Živojin Aleksić i Zoran Milovanović, *Kriminalistika*, Partenon, Beograd, 1994, 155.

³⁷ Krajem sedamdesetih, kao i sredinom osamdesetih godina 20. veka, pioniri u razvoju takvih sistema su bili japanska firma NEC, američko-engleska kompanija PRINTRAK, te francuski proizvođač MORPHO.

³⁸ H. L. Zachert und J. Zeiger, op. cit., 716–718.

³⁹ Već u prvoj dekadi 21. veka, IAFIS je sadržavao otiske prstiju skoro 50.000.000 ljudi.

⁴⁰ R. Saferstein, op. cit., 396.

Danas u modernim državama široko rasprostranjen sistem poznat kao „sistem za automatsku identifikaciju otisaka prstiju“ (*Automated Fingerprint Identification System – AFIS*),⁴¹ zasniva se na elektronskom unošenju slike otisaka prstiju sa daktiloskopskih kartona iz nekadašnjih klasičnih daktiloskopskih zbirki, ili tragova koji su fiksirani fotografisanjem ili skeniranjem. Tako uneseni otisci prstiju dobijaju u kompjuteru svoj elektronski obrazac u vidu određenog algoritma. Oni se memorišu odnosno skladište u okviru centralizovane banke podataka, kao svojevrsne elektronske zbirke uzoraka otisaka prstiju, što omogućava automatsku identifikaciju, putem njihovog poređenja sa otiscima prstiju pronađenim na primer, na mestu događaja, ili otisaka žrtve i sl. Otisci svih deset prstiju se u sistem unose pojedinačno, a slika otiska prsta se automatski digitalizuje u kompjuterskoj memoriji.⁴²

Kada se u sistem elektronskim putem unese otisak prsta sa klasičnog daktiloskopskog kartona (koji se skenira), odnosno već skeniran otisak prsta, ili se unese otisak prsta na licu mesta (koji je fotografisan digitalnom kamerom), on se automatski komparira sa otiscima koji su već sadržani u elektronskoj zbirci, te se kao rezultat toga utvrđuje identitet lica ukoliko su njegovi otisci prethodno bili pohranjeni, odnosno stepen verovatnoće o ustanovljenom identitetu, ili se utvrđuje da je u pitanju nepoznat otisak prsta, ali koji takođe potom postaje sastavni deo baze podataka.

Kompjuterski sistem na bazi ovakve komparacije ne utvrđuje identitet u kategoričkom smislu, već samo određuje *stepen verovatnoće* da je u pitanju identičan otisak prsta, odnosno pravi *listu* otisaka prstiju za koje postoji određeni stepen verovatnoće da su identični onim sa kojim su komparirani. Na temelju toga *definitivnu procenu* daje ekspert kriminalističke tehnike. Osnovna prednost sistema je brzina i pouzdanost pretraživanja, te rasterećenje kadrova od zamornog klasičnog postupanja. Zahvaljujući korišćenju prenosnih kompjutera, moguće je već tokom uviđaja vršiti identifikaciju preko otisaka prstiju pronađenih na mestu događaja. Dve osnovne elektronske daktiloskopske zbirke u ovom sistemu su: *jedna* koja sadrži otiske prstiju lica čiji je identitet poznat (već registrovani učinioci krivičnih dela, tj. osuđenici, lica koja se nalaze u pritvoru, nestala lica itd.) i *druga* koju čine pojedinačni otisci prstiju pronađeni na mestu događaja a pritom još nije poznato

⁴¹ *Automated Fingerprint Identification System* – elektronska zbirka otisaka prstiju, pre svega poznatih i nepoznatih učinilaca krivičnih dela, ali i žrtava delikata, nestalih osoba i drugih kriminalistički, a nekada i bezbednosno „interesantnih“ lica. Više o tome: Branislav Simonović, „Kompjuterski sistemi registracije, klasifikacije i komparacije klasičnih tragova krivičnog dela“, *Zbornik radova nastavnika VŠUP-a*, Beograd, 2002, 29–30.

⁴² Više o tome: Milan Škulić, „Nove metode i kompjuterski sistemi u savremenoj kriminalistici“, *Bezbednost – časopis MUP-a Srbije*, broj 1/03, Beograd, 2003, 12–29.

kojim licima oni pripadaju.⁴³ Prva takva elektronska zbirka se vodi kao *desetoprstna*, dok je druga *monodaktiloskopska*.

Ovaj sistem, široko poznat kao AFIS, a čije se uvođenje opravdano smatra svojevrsnom revolucijom u upotrebi daktiloskopije, koristi se i u Srbiji od 2009. godine. U Evropi se poslednjih godina 20. veka velika pažnja poklanja unifikaciji sistema za automatsku identifikaciju otisaka prstiju, jer su u upotrebi dugo bila tri slična AFIS sistema, koja međutim nisu bila potpuno kompatibilna, tj. nisu omogućavala međusobnu konverziju otisaka, što je u međuvremenu prevaziđeno na nivou EU, ali i kada se radi o zemljama koje saraduju sa Evropolom. Međutim, uprkos tome i neka klasična pitanja daktiloskopske identifikacije još uvek nisu jedinstveno rešena u svim evropskim državama, a naročito to nije učinjeno na globalnom/svet-skom nivou, što se posebno odnosi na broj traženih karakteristika kompariranih otisaka,⁴⁴ na osnovu kojih bi se oni smatrali identičnim.⁴⁵ Ipak, kada je reč o AFIS konceptu danas je širom Evrope, ne samo na nivou EU,⁴⁶ došlo do ujednačavanja standarda i omogućavanja da se brzo i jednostavno, a posebno zahvaljujući delovanju Evropola,⁴⁷ ali i u okviru klasičnih pravnih mehanizama međunarodne policijske i pravosudne saradnje, razmenjuju daktiloskopski podaci između različitih država, radi njihovog korišćenja u kriminalističke i krivičnoprocesne svrhe.

⁴³ J. D. Wright, op. cit., 107.

⁴⁴ Peter W. Pfefferli, „Daktyloskopie – Neue Perspektiven bei Spurensicherung und Spurenauswertung“, *Kriminalistik*, No. 3/97, Heidelberg, 1997, 220.

⁴⁵ Tako je na primer, minimalni numerički standard u Danskoj 10 u Velikoj Britaniji 16, u Švajcarskoj i Nemačkoj nekada od osam do 12, a sada 12 minucija, dok se u u SAD i Kanadi smatra da nije čak ni potrebno fiksirati minimalan broj karakteristika, jer se radi o faktičkom pitanju koje se mora zasnivati više na kvalitativnim nego na kvantitativnim faktorima.

⁴⁶ Kada je reč o EU, od posebnog značaja je „Eurodac baza podataka“, zasnovana na AFIS konceptu, koja se koristi u odnosu na „azilante“, odnosno „migrante“, a ona čak ni ne sadrži identifikacione podatke poput imena lica, već se kompletno zasniva na biometrijskoj komparaciji, koja se smatra najbezbednijim i najpouzdanijim dostupnim identifikacionim metodom.

U okviru Eurodac sistema sve države koje u njemu participiraju, dužne su da bez odlaganja uzmu otiske prstiju od svakog tražioca azila koji je stariji od 14 godina. Tako uzeti otisci prstiju se potom porede sa otiscima prstiju uzetim u drugim državama koje participiraju u sistemu, kao i sa otiscima prstiju u AFIS bazi.

Ukoliko se u okviru sistema Eurodac utvrdi da su otisci prstiju tražioca azila već registrovani u nekoj od država članica, on se upućuje u državu u kojoj su mu otisci prstiju „originalno uzeti“, https://ec.europa.eu/home-affairs/pages/glossary/automated-fingerprint-identification-system-afis_en, 9. 4. 2022.

⁴⁷ Više o tome: Milan Škulić, *Međunarodno krivično pravo – prostorno važenje krivičnog prava, krivično pravo međunarodnog porekla, međunarodna krivičnopravna pomoć i začeci krivičnog prava EU*, Službeni glasnik, Beograd, 2022, 746.

POROSKOPIJA I HEJROSKOPIJA

Poroskopija i hejroskopija su pomoćne i donekle supsidijarne daktiloskopske metode istražnog karaktera, koje imaju odgovarajući identifikacioni značaj, ali ipak relativno limitiran i neuporedivo manji, nego kada je reč o klasičnoj daktiloskopskoj identifikaciji. Smatra se da je „otac“ poroskopije kao kriminalističko-identifikacione metode bio čuveni Lokar (*Edmond Locard*). Kao i kada se radi o izrazu „daktiloskopija“ i termini „poroskopija“ i „hejroskopija“, predstavljaju složenice od grčkih reči – od kojih je prva reč kod *poroskopije* – „pora“, a kod *hejroskopije* je to „dlan“, dok je druga reč kod oba ova termina ista, a ona označava „razgledanje/ proučavanje“.

Poroskopija se zasniva na analizi karakteristika pora koje se nalaze na papilarnim linijama, u cilju identifikacije lica, što je utemeljeno na određenim osobinama pora čoveka, iz kojih proizlazi njihova individualnost. Naime, pore na ljudskoj koži, locirane u okviru papilarnih linija, su isto kao i same papilarne linije, tipične i veoma karakteristične za svaku osobu, a nepromenljive su kako po svojoj formi, tako i po veličini, te po položaju i broju na određenoj površini kože. Veličina pore je zavisna od pola, tako da se ona razlikuje kod muškaraca i žena. Kod muškaraca su pore nešto veće. Pore se značajno razlikuju i po svom međusobnom položaju, a njihov broj po jednom kvadratnom milimetru iznosi najčešće od devet do 18.⁴⁸ Identifikaciji poroskopskim metodom pristupa se po pravilu, samo onda kada na samim papilarnim linijama, koje se porede (najčešće kada se radi o parcijalnim tragovima te vrste), nije ustanovljen dovoljan broj individualnih karakteristika za pouzdanu identifikaciju, a pritom, veliki broj utvrđenih individualnih karakteristika u konkretnom slučaju, tj. broj relativno blizu potrebnom broju za apsolutno identifikovanje (*12 karakteristika*), ukazuje na postojanje velike mogućnosti za pouzdanu identifikaciju. Tada je svrha poroskopske analize da se eventualno ustanovi postojanje dodatnih individualnih obeležja papilarnih linija na kojima su karakteristične pore, kako bi se na takav način, ako se to utvrdi, mogla realizovati pouzdana identifikacija.

Hejroskopija je pomoćna daktiloskopska metoda zasnovana na proučavanju, registrovanju, klasifikovanju i upoređivanju crteža papilarnih linija na ljudskim dlanovima, radi identifikacije na takav način učinilaca krivičnih dela čiji identitet nije poznat. Hejroskopija ima odgovarajući značaj u praksi, ali je on najčešće relativno limitiran time što učinioci krivičnih dela, veoma retko, odnosno znatno ređe, nego kada se radi o otiscima prstiju, ostavljaju otiske svojih dlanova na mestu događaja. Tako nešto ipak nije isključeno u određenim konkretnim okolnostima,

⁴⁸ Ž. Aleksić i Z. Milovanović, op. cit., 162.

naročito kada se radi o parcijalnim otiscima dlanova, a kako se svaki ljudski dlan odlikuje crtežom papilarnih linija, koji je individualan, nepromenljiv i prenosiv, to omogućava identifikaciju hejroskopskim metodom, na sličan način, kao i kada se radi o crtežu papilarnih linija na prstima.⁴⁹ Slično kao i klasične daktiloskopske zbirke, i hejroskopske zbirke/evidencije dele se na dve kategorije: 1) zbirke otisaka dlanova poznatih učinilaca krivičnih dela i 2) zbirke otisaka dlanova nepoznatih učinilaca krivičnih dela, koji su pronađeni na mestu događaja. Na ovaj se način omogućava identifikacija nepoznatih učinilaca krivičnih dela čiji su otisci dlanova pronađeni na mestu događaja, a koji su prethodno kao povratnici već registrovani, odnosno uopšte, tako se ostvaruju slični ciljevi kao i kada se radi o klasičnoj daktiloskopskoj zbirci koja se tiče otisaka prstiju. Konačno, uz zbirke otisaka prstiju u elektronskom obliku (AFIS), vode se i zbirke otisaka dlanova u elektronskom obliku, što omogućava brzo automatsko upoređivanje skeniranih otisaka dlanova osumnjičenog ili otisaka dlanova sa mesta događaja prenesenih u elektronski oblik, sa otiscima dlanova poznatih učinilaca već pohranjenih u elektronsku zbirku, zahvaljujući čemu je moguća i identifikacija.

IDENTIFIKACIJA SISTEMATSKIM UPOREĐIVANJEM BIOMETRIJSKIH KARAKTERISTIKA NA FOTOGRAFIJAMA/ VIDEO-SNIMCIMA

Osnova za identifikaciju poređenjem fotografija/video-snimaka temelji se na naučnom postulatu individualnosti lica i glave čoveka, prema kojem svaki čovek, a to se u određenoj meri odnosi čak i na jednojajčane blizance, poseduje jedan broj krajnje individualnih spoljnih karakteristika lica i glave, koje su distinktivnog karaktera u vizuelnom smislu i shodno kojima se razlikuje od drugih ljudi, tako što te spoljne karakteristike njegov izgled čine jedinstvenim.

Upoređivanje fotografija i video-snimaka lica i glave čoveka služi identifikaciji osoba koje su na odgovarajućim fotografijama ili video-snimcima, najčešće kada se radi o snimcima nadzornih kamera ili i drugim vrstama relevantnih snimaka (poput snimaka sa tzv. socijalnih mreža), što se postiže zahvaljujući individualnim biometrijskim i anatomskim karakteristikama ljudskog lica i glave. Ove karakteristike se u svim bitnim pojedinostima određuju, te se potom sistematski porede karakteristike određene nesporne fotografije ili video-snimka određenog lica, čiji je identitet poznat (kao na primer, kada se radi o fotografiji iz zbirke učinilaca krivičnih dela), sa fotografijom/video-snimkom lica čiji identitet nije

⁴⁹ Ž. Aleksić i M. Škulić, op. cit., 186.

poznat, a koji je osumnjičen, ili se smatra da je u određenoj vezi sa krivičnim delom.⁵⁰ Najčešće se u praksi radi o snimcima nadzornih kamera, ali i snimcima sa interneta, iz mobilnih telefona itd.

Nesporna fotografija/video-snimak mogu se ticati i lica čiji identitet nije poznat, ali je poznata njegova uloga u nekom ranijem krivičnom delu, tj. tada se radi o nepoznatom učiniocu krivičnog dela, pa se u takvoj situaciji poređenjem takvog snimka sa drugim snimkom, teži utvrđivanju da li je u pogledu oba ili više krivičnih dela u konkretnom slučaju, reč o istom nepoznatom učiniocu.

Identifikaciji se na ovaj način primarno poseže onda kada primena drugih pouzdanih identifikacionih metoda, poput daktiloskopije i DNK analize nije moguća, što znači onda kada nisu pronađeni otisci papilarnih linija učinioca, niti njegov biološki materijal, ili su takvi tragovi pronađeni, ali se nije došlo do konkretnog lica, tj. osumnjičenog u pogledu kojeg postoji verovatnoća ili mogućnost da se radi o njegovim tragovima te vrste.

Identifikacija poređenjem fotografija/video-snimaka nije jednostavna i ona podrazumeva primenu odgovarajućih naučnih metoda, te se u praksi svodi na veštačenje, koje podrazumeva davanje nalaza i mišljenja stručnog lica za utvrđivanje individualnih karakteristika lica i glave čoveka, kojim se konstatuje da iz poređenja određenih fotografija/video-snimaka, proizlazi relevantan zaključak, koji se tiče postojanja ili nepostojanja identičnosti između lica na jednoj i drugoj fotografiji, odnosno video-snimku koji se poredi. Taj se zaključak najčešće manifestuje u sledećim varijantama: 1) verovatno postoji identičnost, 2) postoji verovatnoća identičnosti u visokom stepenu, kao i 3) postoji verovatnoća koja se graniči sa sigurnošću da je reč o istom čoveku.

Moderne policije se u velikoj meri i kada se radi o identifikaciji poređenjem fotografija/video-snimaka oslanjaju na kriminalističku tehniku i to pre svega, onu koja se primenjuje preventivno i u kontrolne svrhe, kao kada se radi o snimcima nadzornih kamera na javnim prostorima ali kao što je već objašnjeno, pritom i moderne tehnologije, kao i način života, a naročito masovno korišćenje tzv. društvenih mreža i upotreba tzv. pametnih telefona, podrazumevaju između ostalog i postojanje obilja video-materijala. Tako se na primer, u Nemačkoj od 2008. godine koristi Sistem za prepoznavanje lica (GES), čija je svrha utvrđivanje identiteta nepoznatih učinilaca krivičnih dela, a čijim fotografijama ili video-snimcima policija raspolaze (najčešće zahvaljujući snimcima nadzornih kamera na javnom prostoru ili u bankama kada se radi o razbojništvima i sl.), a koji funkcioniše tako što se ti

⁵⁰ Više o tome: M. Škulić (*Kriminalistika*), op. cit., 315.

snimci porede sa snimcima učinilaca koji su već registrovani u informativnom sistemu policije, tj. u relevantnim bazama podataka.⁵¹

Od 2016. godine se u Nemačkoj ovaj sistem biometrijske identifikacije ljudi na temelju analize karakterističnih biometrijskih karakteristika zabeleženih na odgovarajućim „video-nosiocima podataka“, pre svega fotografijama i video-snimcima (*Gesichtserkennungssystem*), kako od strane savezne policije (BKA), tako i u postupanju policija pojedinih nemačkih pokrajina, primenjuje godišnje prosečno više od 20.000 puta. Procenjuje se da će ta vrsta identifikacije zahvaljujući ekspanziji socijalnih mreža, te masovnoj i rutinskoj upotrebi kamera mobilnih telefona i uopšte digitalnih nosilaca vizuelnih informacija, doživljavati stalni porast, te konstantno dobijati na značaju u praksi. To poređenje se obavlja automatski primenom posebnih softverskih programa, a zahvaljujući utvrđivanju niza individualnih karakteristika lica i glave ljudi, koji služe kao bitni distinktivni parametri za poređenje. Radi se o karakteristikama koje su anatomske i biometrijske, a koje formiraju tzv. templejt (*Template*), neku vrstu „identitetskog obrasca“ karakterističnog za tačno i individualno određenog čoveka. Kada se takav prethodno već formiran „obrazac“ poklopi sa obrascem nepoznatog učinioca, iz toga proizlazi da se radi o istom licu. Kao što je već objašnjeno, to poređenje se obavlja „mašinski“, tj. primenom računara u koje su ugrađeni posebni softveri, što omogućava izuzetno brzo pretraživanje i poređenje, tako da poređenje jedne fotografije/snimka sa milionom već u bazama podataka pohranjenih fotografija/snimaka, traje nešto manje od dve sekunde.

Slični sistemi koriste se i u drugim državama, poput sistema „Automatizovanog prepoznavanja lica (AFR), za koji se smatra da je u Velikoj Britaniji, značajno doprineo efikasnijem suzbijanju kriminaliteta. U jednom izveštaju velške policije posebno je prilikom evaluacije sistema „AFR“, istaknuto da je ta tehnologija omogućila pouzdanu identifikaciju osumnjičenih u slučajevima kada to ne bi bilo moguće primenom drugih raspoloživih metoda, tako da je za godinu dana do preko 100 hapšenja osumnjičenih došlo zahvaljujući primeni sistema „Automatizovanog prepoznavanja lica.“⁵² Za ove sisteme se inače, primećuje i da u većini država, gde se oni već uveliko primenjuju, često ne postoji sasvim jasna pravna osnova koja to pitanje celovito uređuje, a posebno se spornim smatraju baze podataka u kojima se nalaze ljudi koji su predmet prepoznavanja. Tako se na primer, u takvoj bazi države Njujork u SAD, od ukupnog broja lica, nalazi svega

⁵¹ Prema: https://www.bka.de/DE/UnsereAufgaben/Ermittlungsunterstuetzung/Kriminaltechnik/Biometrie/Gesichtserkennung/gesichtserkennung_node.html, 3. 2. 2022.

⁵² *Ibidem*.

1% belaca, što je podatak koji već sam po sebi, izaziva zabrinutost, tj. sumnju u selekciju utemeljenu na rasnoj diskriminaciji.⁵³

Ipak, program za automatsku identifikaciju poređenjem fotografija/video-snimaka ne omogućava da se kompletna identifikacija ove vrste, a naročito za potrebe krivičnog postupka, definitivno završi primenom samo kompjuterskog programa, niti uopšte, ovaj metod identifikacije dostiže tako visok stepen sigurnosti u identifikaciji, kao kada se na primer, radi o daktiloskopskoj identifikaciji. I ovde je, kao i u nizu drugih situacija, u konačnom smislu, ključan „čovjek“, a ne „mašina“. Naime, na ovaj se način samo pravi odgovarajuća „rang lista“ fotografija/snimaka u pogledu kojih postoji visok stepen verovatnoće da su na njima lica koja su identična onima sa kojima se porede i to tako da su na vrhu liste lica u pogledu kojih postoji najviši stepen verovatnoće, a potom, oni kod kojih je takva verovatnoća manja itd. Potom je zadatak veštaka da na temelju takve „rang liste“, pojedinačno analizira sve identifikacione karakteristike lica na fotografijama/video-snimcima koji su upoređeni, te da potom zahvaljujući tome sačini nalaz i mišljenje, koji će ako i kada dođe do krivičnog postupka, stručno obrazložiti sudu, odnosno organu krivičnog postupka.⁵⁴

BIOMETRIJSKE NADZORNE KAMERE I PROBLEMI DALJINSKE BIOMETRIJSKE IDENTIFIKACIJE LICA

Danas su razvijene i posebne kamere za nadzor nad javnim površinama, poput ulica, trgova, saobraćajnica itd., koje su povezane sa snažnim kompjuterima, koji primenom posebnih softvera veoma brzo identifikuju ljude sa video-snimaka nadzornih kamera, a pre svega, na temelju poređenja sa fotografijama iz ličnih dokumenata sa biometrijskim karakteristikama, koje se nalaze u redovnim bazama podataka (ili na temelju postojanja posebnih baza podataka u kojima su lica/osumnjičeni koji su „pod nadzorom“ ove vrste), a koje omogućavaju i automatsko biometrijsko upoređivanje i identifikovanje na takav način. Radi se o specifičnim „biometrijskim kamerama“, odnosno kamerama koje imaju biometrijske identifikacione mogućnosti, odnosno omogućavaju biometrijsku identifikaciju. Ovi sistemi najčešće imaju i rasprostranjena obeležja tzv. veštačke inteligencije.

Osim crta lica, biometrijske kamere identifikuju ljude i po karakteristikama njihovog hoda, držanju tela i sl., a ceo sistem biometrijskog nadzora je inače,

⁵³ *Ibidem.*

⁵⁴ Prema: https://www.bka.de/DE/UnsereAufgaben/Ermittlungsunterstuetzung/Kriminaltechnik/Biometrie/Gesichtserkennung/gesichtserkennung_node.html, 3. 2. 2022.

sposoban i da pravi svojevrstne „šeme“, odnosno mape kretanja konkretnog čoveka – u prostoru i vremenu. Sistem takođe prepoznaje boju kože čoveka, čak njegovu verovatnu etničku pripadnost, ali i niz drugih individualnih ličnih karakteristika, povezanih sa spoljnim obeležjima čoveka. Ovakav biometrijski nadzorni sistem kombinuje se i sa mogućnostima „čitanja“ registarskih tablica motornih vozila, a može biti usmeren i na druge vrste nadzora, poput uočavanja kućnih ljubimaca u pratnji čoveka, identifikovanja određenih predmeta koje ljudi prenose ili ih imaju pri sebi i sl.

U mnogim razvijenim zemljama se već rutinski koriste ovakvi biometrijski identifikacioni potencijali. Kada je reč o Srbiji, korišćenje ovih relativno novih tehničkih mogućnosti biometrijskog nadzora, još uvek nije u praksi široko primenjivo,⁵⁵ iako jedan broj nadzornih kamera na javnim površinama u našoj zemlji, poseduje takve mogućnosti, što je posledica nepostojanja jasne zakonske regulative, a radi se pritom, o materiji koja je veoma značajna i osetljiva sa stanovišta zakonskih pravila koja se tiču zaštite ličnih podataka.

Naime, Ministarstvo unutrašnjih poslova Srbije je u okviru jednog projekta, razvijenog sa partnerima iz NR Kine, planiralo montiranje nekoliko hiljada biometrijskih kamera (proizvođača *Huawei*), a normativna osnova za delovanje takve vrste biometrijskog nadzora trebalo je da bude sadržana u novom Zakonu o unutrašnjim poslovima. Međutim, nakon određenih negativnih komentara nekoliko nevladinih organizacija tokom javne rasprave o Nacrtu tog zakona, primedbi Zaštitnika građana, te potom, oštre reakcije koja je usledila iz EU u čijim se nadležnim telima i inače, već godinama o ovom pitanju intenzivno raspravlja, uz česte prigovore da je neselektivan, kao i da je sistematski i masovan biometrijski nadzor građana na javnom prostoru, izuzetno podložan raznovrsnim zloupotrebama, te potencijalno ugrožava prava i slobode, došlo je do povlačenja Nacrta Zakona o unutrašnjim poslovima, čijim bi se odredbama, između ostalog, uredilo i pitanje delovanja tzv. biometrijskih kamera.

U svakom slučaju, kao i inače, tehnološki napredak i tehnološke mogućnosti su najčešće mnogo brže od zakonodavstva, zbog čega se nekada zaključuje i da je „život inventivniji od prava“, pa će tako, pre ili kasnije, i u našoj zemlji svakako morati da se striktno reši i formalno odgovarajućim propisima na adekvatan način

⁵⁵ Naravno, ova se konstatacija tiče mogućnosti za rutinsko korišćenje tzv. biometrijskih kamera u javnom prostoru, a već godinama se u Srbiji povremeno u pojedinim krivičnim postupcima javlja potreba za identifikacionim veštačenjima, koja se vrše tako što se primenom adekvatnih naučnih metoda pored fotografije osumnjičenog/okrivljenog sa snimcima nadzornih kamera ili drugim „spornim“ fotografijama i snimcima, a u cilju utvrđenja identiteta lica na fotografiji/snimku, tj. radi potvrde ili negacije da je na fotografiji ili snimku osumnjičeni/okrivljeni.

uredi pitanje primene nadzornih kamera koje imaju biometrijske mogućnosti, a koje svakako mogu biti veoma korisne za suzbijanje kriminaliteta, ali je pritom, važno i da se donošenjem odgovarajućih propisa spreče i moguće zloupotrebe biometrijskih podataka, kao izuzetno važne vrste podataka o ličnosti. U tom je pogledu od posebne važnosti da se adekvatno uredi kako generalna mogućnost primene biometrijskih kamera na određenim javnim površinama, te celovito propišu uslovi pod kojima je to moguće i obrnuto, striktno uredi kada takva vrsta nadzora nije dozvoljena. Pored toga, od ključnog je značaja i uređivanje pitanja obrade pribavljenih/sačuvanih/pohranjenih biometrijskih podataka, a u vezi toga, posebno je važan i problem kreiranja relevantnih baza biometrijskih podataka, te sprovođenje efikasnog nadzora nad njima, koji će sprečiti/minimizirati mogućnost zloupotrebe, kako samog biometrijskog nadzora, tako i podataka koji su pribavljeni i pohranjeni u bazama podataka, zahvaljujući primeni te vrste nadzora ili u cilju da se takav nadzor, načelno veoma koristan za otkrivanje, razjašnjavanje i dokazivanje krivičnih dela, regularno sprovede, odnosno omogući.

U teoriji se inače, primećuje da je „najsavremenija metoda za identifikaciju lica u uslovima razvijenih informacionih tehnologija, daljinska biometrijska identifikacija lica“, pri čemu iako se „ovaj vid identifikacije osumnjičenog, odnosno okrivljenog, već koristi u Kini, evropske države ističu rezerve prema ovom sistemu veštačke inteligencije“.⁵⁶ Na nivou Evropske unije je ovde od posebnog značaja Rezolucija Evropskog parlamenta o veštačkoj inteligenciji u krivičnom pravu i njenoj upotrebi od strane policije i pravosuđa u krivičnim stvarima, od 6. oktobra, 2021. godine.⁵⁷ Inače, sama veštačka inteligencija, koja u tehničko-tehnološkom smislu ostvaruje određene funkcije i u pogledu identifikacije kako putem biometrijskih nadzornih kamera, tako nekada i kada se radi o nekim drugim biometrijskim identifikacionim metodama/sredstvima, definiše se najčešće na različite načine, a pod njom (sistem veštačke inteligencije), se u jednom opštem smislu, „podrazumeva raznolik stepen upotrebe nauka i tehnologija radi omogućavanja mašinama da preduzimanjem radnji koje zahtevaju inteligenciju, postignu određene ciljeve“.⁵⁸

⁵⁶ Tatjana Bugarski, „Digitalizacija, veštačka inteligencija i Zakonik o krivičnom postupku Srbije (prilog radu na tekućim izmenama i dopunama ZKP)“, *Dve decenije reforme kaznenog zakonodavstva: iskustva i pouke, LXII redovno savetovanje Udruženja, Srpsko Udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Zlatibor, septembar 2023*, 350–351.

⁵⁷ European Parliament Resolution of 6 October 2021 on Artificial intelligence in criminal law and its use by the police and judicial authorities in criminal matters, 6 October 2021 – Strasbourg, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0405_EN.html, 9. 10. 2023.

⁵⁸ Svetlana Nenadić i Ivana Miljuš, „Krivično pravo u eri veštačke inteligencije“, Institut za uporedno pravo, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Pravosudna akademija, *VII Međunarodni*

NAČELNA OCENA DOKAZNE VALJANOSTI/PRIHVATLJIVOSTI
IDENTIFIKACIONIH DOKAZA PROIZIŠLIH IZ BIOMETRIJSKE
IDENTIFIKACIJE UPOTREBOM BIOMETRIJSKIH KAMERA /
SISTEMSKOG BIOMETRIJSKOG VIDEO-NADZORA

Inače, kada se radi uopšte, o identifikacionim dokazima biometrijskog karaktera, proizišlim bilo iz određenih posebnih dokaznih radnji, odnosno „specijalnih istražnih metoda“, namenjenih otkrivanju/dokazivanju određene vrste krivičnih dela, poput organizovanog kriminaliteta itd., bilo iz drugih dokaznih „izvora“, važni su u nekim aspektima procesnopravne garancije koje se tiču balansa između prava na privatnost i legitimnosti suzbijanja kriminaliteta adekvatnim metodama, koje uključuju nekada i određene veoma sofisticirane tehničke metode. U tom pogledu je od značaja i određena praksa Evropskog suda za ljudska prava, kako aktuelna, tako i buduća.

Tako je između ostalog, u praksi Evropskog suda za ljudska prava zauzet stav da pitanje zakonitosti i upotrebe dokaza nije nužno pitanje o kojem treba odlučiti kod odlučivanja o pritvoru.⁵⁹ Ovo se tiče i zakonitosti, odnosno pravne valjanosti, konkretnih identifikacionih dokaza proisteklih iz upotrebe biometrijskih kamera.

Naravno, ovde treba imati u vidu i da je opšti uslov za određivanje pritvora u našem krivičnoprocesnom sistemu postojanje određenog procesno relevantnog stepena sumnje da je okrivljeni učinio krivično delo, a to je osnovana sumnja, te da tek onda kada postoji taj opšti i obavezni uslov, treba utvrđivati/procenjivati postojanje i nekog konkretnog pritvorskog osnova, poput opasnosti od bekstva i skrivanja, opasnosti od dokazne opstrukcije (bilo u vidu koluzione opasnosti, bilo u odnosu na materijalne dokaze), preventivnih razloga koji se tiču mogućnosti/opasnosti da se u kratkom vremenskom periodu ponovi krivično delo itd. A sama se osnovana sumnja kao osnovni opšti uslov za određivanje pritvora, mora temeljiti na određenim dokazima, odnosno iz njih proizlaziti, tako da se ni u ranim fazama krivičnog postupka, poput odlučivanja o pritvoru u istrazi, ne može „izbeći“ razmatranje zakonitosti/nezakonitosti dokaza.

Naime, određeni stepeni sumnje utvrđeni Zakonikom o krivičnom postupku, koji ih čak i formalno definiše,⁶⁰ pa i osnovana sumnja, koja je opšti uslov za

naučni skup Digitalizacija u kaznenom pravu i pravosuđu – Digitalization in Penal Law and Judiciary (ur. Jelena Kostić i Marina Matić-Bošković), Beograd, 2022, 292.

⁵⁹ *Simons v. Belgium*, ECHR 333 (2012), od 6. 9. 2012.

⁶⁰ Striktno definisanje procesno relevantnih stepena sumnje u važećem Zakoniku o krivičnom postupku iz 2011/2013, je ne samo veoma neuobičajeno, jer takvih definicija s pravom nije bilo u našim ranijim Zakoni(ci)ma o krivičnom postupku, niti ih ima relevantnom uporednom krivičnom procesnom pravu, već je ono istovremeno kako nepotrebno, tako i pogrešno.

određivanje pritvora, a koja je jedan od procesno relevantnih stepena sumnje propisanih u Zakoniku o krivičnom postupku, su u korelativnoj vezi sa dokazima. Stoga iz dokaza ne proizlazi samo *izvesnost* onda kada sud pre svega, kao i drugi subjekti postupka, steknu odgovarajuće ubeđenje, već i *verovatnoća* u određenom stepenu, odnosno različiti *procesni oblici sumnje* u pogledu postojanja ili nepostojanja određenih relevantnih činjenica. Tako je i kada su u pitanju identifikacioni dokazi uopšte, kao i oni koji su biometrijske prirode.

Takođe, kada se radi o vrednovanju konkretne povrede prava/zakona (što se može ticati i zakonitosti identifikacionih dokaza proizišlih iz biometrijske identifikacije), uzimaju se prema praksi Evropskog suda za ljudska prava u obzir pre svega sledeći kriterijumi, što se svodi na „testiranje“ u pogledu nekoliko kumulativnih pitanja: 1) priroda nezakonitosti u konvencijskom smislu; 2) da li je došlo do povrede nekog konvencijskog prava, 3) da li je okrivljeni imao mogućnost osporavanja dokaza, 4) kakav je kvalitet dokaza, uzimajući u obzir i okolnosti njihovog pribavljanja, kao i 5) da li postoje dileme u pogledu pouzdanosti dokaza.⁶¹

ZAKLJUČAK

U savremenom krivičnom postupku, a pre svega u njegovim ranim *istražnim fazama*, koje se vode na nivou najnižeg procesno relevantnog stepena sumnje (*osnovi sumnje*), kao što je to predistražni postupak prema pravilima pozitivnog Zakonika o krivičnom postupku, odnosno kao što je to bio nekadašnji pretkrivični postupak ili pretežno neformalni postupak koji je prethodio „pravom“ i formalnom krivičnom postupku, a koji suprotno tim „ranim istražnim procesnim fazama“, podrazumeva postojanje određenih procesnih odnosa osnovnih krivičnoprocesnih subjekata (stranaka i suda), shodno odredbama ranije važećih Zakon(ik)a o krivičnom postupku, često je u praksi od ogromne važnosti identifikacija lica, a pre svega nepoznatih učinilaca krivičnih dela, gde se njihovim identifikovanjem najčešće omogućava da oni u procesnom smislu steknu svojstvo osumnjičenog/okrivljenog.

Savremena kriminalističko-tehnička sredstva i moderne kriminalističko-tehničke metode, od ogromne su važnosti radi identifikovanja/identifikacije uopšte,

Tako se u našoj krivičnoprocesnoj doktrini ističe: „I do sada se pravila razlika između osnovna sumnje i osnovane sumnje, ali samo u teoriji i praksi. Kuriozitet je da zakonodavac pokušava da definiše takve pojmove, pri čemu to čini na neodgovarajući način. Ovde se ne radi o „skupu činjenica“, već o subjektivnom uverenju organa postupka da određene činjenice postoje ili ne postoje.“ Više o tome: Snežana Brkić, *Krivično procesno pravo II*, treće izmenjeno izdanje, Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Novi Sad, 2013. 35 – 36.

⁶¹ *Bykov v. Russi*, Grand Chamber [ECHR], od 10. 3. 2009.

a posebno u cilju identifikacije ljudi u krivičnom postupku i za potrebe eventualnog i budućeg krivičnog postupka.

Biometrijska identifikacija u principu nije sama po sebi, neki apsolutno nov način identifikovanja ljudi. Naprotiv, i ranije su postojali određeni oblici te vrste identifikacije, poput antropometrijskih metoda, čiji je razvoj povezan i sa prvim počecima nastanka i razvoja savremene kriminalistike, ali tu spada i daktiloskopija, koja je i danas moćna identifikaciona metoda, utemeljena na određenim biometrijskim postavkama, a iz koje mogu proizići i verodostojni identifikacioni dokazi u krivičnoprocesnom smislu.

Savremena naučno-tehnička dostignuća, pa i ona koja se ogledaju u korišćenju čak i određenih oblika tzv. veštačke inteligencije u raznovrsnim tehničko-tehnološkim formama, značajno su unapredili kako neke i od mnogo ranije postojeće biometrijske metode/tehnike, kao što je daktiloskopija, koja je poslednjih decenija doživela svojevrsnu „renesansu“ i veliki napredak, zahvaljujući masovnoj i sistemskoj upotrebi automatizovanih sistema skeniranja i komparacije papilarnih linija, te zahvaljujući tome između ostalog i stvaranja uslova za pouzdano utvrđivanje identiteta nepoznatih učinilaca krivičnih dela, na temelju korišćenja kompjuterizovanih baza podataka. Radi se o danas već uveliko etabliranom i u praksi dokazanom AFIS konceptu.

I klasična antropometrijska metoda, utemeljena još na relativno drevnim i klasičnim učenjima čuvenog Alfonsa Bertilona, koji je kreirao sistem registracije učinilaca krivičnih dela na temelju njihovih osnovnih antropometrijskih karakteristika, doživljava zahvaljujući razvoju nauke i tehnike, svoju pravu „renesansu“ u nekim sasvim novim tehničko-tehnološkim formama. Može se ipak primetiti i da je pritom, ta u osnovi tradicionalna kriminalističko-tehnička metoda i sada, još uvek zasnovana na od mnogo ranije poznatom biometrijskom „obrascu“, koji se svodi na određene karakteristične dimenzije određenih delova tela čoveka, biometrijske karakteristike glave (veličina, oblik itd.), lica, delova glave i lica, poput očiju i ušiju, njihovog oblika/veličine, razmaka između njih, položaja određenih „biometrijskih tačaka“ na licu itd.

U pogledu svih tih veoma distinktivnih biometrijskih osobina ljudi, važe dve osnovne karakteristike. One su s jedne strane – *individualne*, tj. razlikuju se od čoveka do čoveka, dok su s druge strane, one i *konstantne*, odnosno postojane u bitnoj meri, što znači da se po pravilu, ne menjaju protekom vremena.

Kako su pritom, sve te osnovne biometrijske karakteristike/osobine podobne i za *registraciju*, a što omogućava i da se stvaraju elektronske baze podataka u kojima će biti sadržane, one su ukupno posmatrano, veoma zahvalne za identifikaciju na temelju njihovog automatskog registrovanja i beleženja, te potom automatske komparacije sa već pohranjenim podacima biometrijske prirode u elektronskim

bazama podataka. Sve je to danas značajno olakšano i veoma unapređeno zahvaljujući rapidnom tehničko-tehnološko razvoju, nekada i sa elementima tzv. veštačke inteligencije.

Dakle, sada se sve te osnovne biometrijske karakteristike, utemeljene između ostalog, na klasičnim antropometrijskim pravilima mogu veoma olakšano i ekstremno brzo koristiti radi čak i masovnog video-nadzora na javnim površinama, poput gradskih trgova, ulica, saobraćajnica itd., ili u određenim javnim prostorima, poput aerodroma, autobuskih i železničkih stanica, velikih koncertnih sala i amfiteatara itd. a iz kojeg potom, može proizići i biometrijska identifikacija ljudi, pa i potom, potencijalni identifikacioni dokazi. Radi se o korišćenju specijalnih biometrijskih nadzornih kamera, povezanih putem umreženih kompjuterskih sistema, ali i sa elementima tzv. veštačke inteligencije, sa danas već široko zastupljenim bazama podataka, koje često i sasvim rutinski sadrže i neke biometrijske informacije, poput tzv. biometrijskih dokumenata, koji su danas u modernim državama postale svojevrsni „standard“.

I kada se radi o identifikacionim dokazima proizišlim iz biometrijskih kamera i drugih oblika „biometrijske kontrole“, neophodno je uvek dosledno i beskompromisno voditi računa o odgovarajućem balansu između potrebe za efikasnošću u krivičnoprocennoj i kriminalističkoj smislu i neophodnosti da se zaštite prava i slobode ljudi obuhvaćenih tom vrstom kontrole na javnim mestima. U tom je kontekstu jasno da i pravo na privatnost kao jedno od važnih ustavnih prava, nije bezobalno, ali je takođe bitno da to važno ustavno pravo ne bude i neopravdano ograničavano na način i iz razloga koji nisu ustavnopravno prihvatljivi u demokratskom društvu i u pravnoj državi koja se odlikuje vladavinom prava.

I pravo na privatnost, kao i mnoga druga prava ima naravno, svoje legitime granice, što u demokratskoj pravnoj državi koja se odlikuje vladavinom prava, mora imati svoje jasno normativno, a pre svega, zakonsko utemeljenje, zasnovano u potpunosti i na relevantnim ustavnopravnim odredbama. I ovde kao i inače, važi pravilo da se određena ustavna prava i slobode, mogu po izuzetku limitirati, samo onda kada to sam Ustav izričito omogućava, propisujući određene izuzetke u odnosu na odgovarajuća pravila, te i uz propisivanje razloga iz kojih su mogući/legitimi/legalni takvi izuzeci. Ovo se potom, reguliše i relevantnim krivičnoprocenjskim normama, najčešće sadržanim u Zakoniku o krivičnom postupku kao osnovnom izvoru krivičnog procesnog prava, a koje naravno, moraju biti u saglasnosti sa ustavnopravnim odredbama. Na ovome se i inače, u opštem smislu, temelji i jedan od važnih aspekata odnosa između krivičnog procesnog prava i ustavnog prava.⁶²

⁶² Milan Škulić, *Krivično procesno pravo*, CID, Podgorica, 2012, 22.

Kao što se to i inače, često primećuje, „život je inventivniji od prava“ i ponekad neke situacije koje nastaju u praksi, nisu „(pro)praćene“ odgovarajućim pravnim normama koje bi ih regulisale, te onda pravni sistem, manje ili više „zakasnelo“, reaguje novim kreacijama u pravnom ambijentu konkretne države. Slično tome, često nauka, tehnika i tehnologija napreduju znatno brže nego pravo, što se suštinski svodi na to da primena nekih novih tehničko-tehnoloških metoda i sredstava nije „propraćena“ i postojanjem adekvatnog pravnog ambijenta.

Danas su široko razvijene i veoma efikasne metode biometrijske identifikacije korišćenjem biometrijskih kontrolnih kamera. Nije realno da se društvo i pravni sistem odreknu i takvog načelno veoma efikasnog sredstva identifikacije i za potrebe krivičnog postupka. Naprotiv, takva sredstva mogu biti veoma značajna radi suzbijanja kriminaliteta uopšte, a posebno nekih njegovih formi koje se smatraju najtežim za otkrivanje i dokazivanje klasičnim dokaznim radnjama, kao što je to organizovani kriminalitet, ali i terorizam. Međutim, ni korišćenje takvih tehničko-tehnoloških sredstava se ne sme načelno realizovati, ne samo u nekakvom pravnom „vakuumu“, već ni u uslovima nedovoljno razvijene pravne osnove i precizne pravne regulative tog tipa uopšte.

Dakle, kada je reč o biometrijskoj identifikaciji putem biometrijskih nadzornih kamera kao vidu masovnog i sistematskog nadzora, svakako je neophodno da se za to kreira odgovarajuća pravna osnova pre svega, zakonskog karaktera, ali i uz precizne odredbe u odgovarajućim i na zakonima zasnovanim podzakonskim aktima, pri čemu i jedni i drugi opšti pravni akti te vrste, moraju biti u potpunosti usaglašeni sa relevantnim ustavnopravnim normama.

Prof. Dr. MILAN ŠKULIĆ
Full Professor, Faculty of Law
University of Belgrade
Judge of the Constitutional Court of Serbia

BIOMETRIC IDENTIFICATION FROM THE POINT OF VIEW OF CRIMINAL PROCEDURAL LAW AND CRIMINALISTICS

Summary

In the article are explained the basic criminal procedural law and criminalistics' aspects of biometric identification. The evidence of identification is specifically defined, which is emphasized as a special type of evidence aimed at the identification of persons who have or may have certain procedural statuses, that is, an appropriate role in criminal proceedings. And during the presentation

and assessment of its credibility of evidence for identification, general evidentiary rules are applied, and above all those contained in the principles of free evaluation of evidence and free conviction of the court/procedural body. Special attention was given to biometric cameras, as well as collections of biometric data, emphasizing that in this regard it is necessary to have a more adequate normative basis. In the conclusion, it is emphasized that when it comes to evidence for identification derived from biometric cameras, it is necessary to always take care of the appropriate balance between the need for efficiency in the criminal procedural and criminalistics' sense and the necessity to take care of the rights and freedoms of people/citizens covered by that type of control on public places. In this context, it is clear that the right to privacy, as one of the important constitutional rights, is not boundless, so it also has, of course, its legitimate limits, which in a democratic legal state characterized by the rule of law, must also have its clearly legally based and on the relevant constitutional provisions.

Key words: biometrics, identification, evidence, criminal procedure, Criminal Procedural Law, criminalistics

Literatura

- Aleksić, Ž. *Naučno otkrivanje zločina*, Beograd, 1972.
- Aleksić Ž., *Kriminalistika*, Savremena administracija, Beograd, 1987.
- Aleksić Ž. i Milovanović Z., *Kriminalistika*, Partenon, Beograd, 1994.
- Aleksić Ž. i Škulić M., *Kriminalistika*, jedanaesto izdanje, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2020.
- Beulke W., Swoboda S., *Strafprozessrecht*, 14. neu bearbeitete Auflage, C. F. Müller, Heidelberg, 2022.
- Brkić S., *Krivično procesno pravo II*, treće izmenjeno izdanje, Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Novi Sad, 2013.
- Bugarski T., „Digitalizacija, veštačka inteligencija i Zakonik o krivičnom postupku, Srbije (prilog radu na tekućim izmenama i dopunama ZKP)“, *Dve decenije reforme kaznenog zakonodavstva: iskustva i pouke, LXII redovno savetovanje Udruženja*, Srpsko Udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Zlatibor, septembar 2023.
- Grubiša M., *Činjenično stanje u krivičnom postupku – drugo dopunjeno i izmenjeno izdanje*, Informator, Zagreb, 1980.
- Jekić Z., *Dokazi i istina u krivičnom postupku*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu – Centar za publikacije, Beograd, 1989.
- Lukaschewski M., *Die Geschichte der Kriminalistik – Kriminalistik in Theorie und Praxis*, Antheum Verlag, Frankfurt am Main, 2020.
- Nenadić S., Miljuš I., „Krivično pravo u eri veštačke inteligencije“, Institut za uporedno pravo, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Pravosudna akademija, *VII Međunarodni naučni skup Digitalizacija u kaznenom pravu i pravosuđu – Digitalization in Penal Law and Judiciary* (ur. Jelena Kostić i Marina Matić-Bošković), Beograd, 2022.

- Pavišić B., Modli D., Veić P., *Kriminalistika – knjiga prva*, 3. izmenjeno i dopunjeno izdanje, Golden marketing, Tehnička knjiga, Zagreb, 2006.
- Pfefferli P. W., „Daktyloskopie – Neue Perspektiven bei Spurensicherung und Spurenauswertung“, *Kriminalistik*, No. 3/97, Heidelberg, 1997.
- Roxin C., Schünemann B., *Strafverfahrensrecht*, 29. Auflage, Verlag C. H. Beck, München, 2017.
- Saferstein R., *Criminalistics – An Introduction to Forensic Science*, Tenth Edition, Pearson, Boston, 2011.
- Simonović B., „Kompjuterski sistemi registracije, klasifikacije i komparacije klasičnih tragova krivičnog dela“, *Zbornik radova nastavnika VŠUP-a*, Beograd, 2002.
- Simonović B., *Kriminalistika*, Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu, Kragujevac, 2004.
- Steinert U., *Kriminalistik/Kriminaltechnik – Grundlagen der Kriminaltechnik*, Hochschule der Polizei des Landes Brandenburg, Berlin, 2019.
- Škulić M., „Nove metode i kompjuterski sistemi u savremenoj kriminalistici“, *Bezbednost – časopis MUP-a Srbije*, br. 1/03, Beograd, 2003.
- Škulić M., *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*, Službeni glasnik, Beograd, 2007.
- Škulić M., *Komentar Zakonika o krivičnom postupku Crne Gore*, OEBS i Ministarstvo pravde Crne Gore, Podgorica, 2009.
- Škulić M., *Krivično procesno pravo*, CID, Podgorica, 2012.
- Škulić M. i Bugarski T., *Krivično procesno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Novi Sad, 2015.
- Škulić M., *Krivično procesno pravo*, 13. izdanje, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2022.
- Škulić M., *Kriminalistika*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2022.
- Škulić, M. *Osnovi krivičnog prava Sjedinjenih Američkih Država*, drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, edicija „Crimen“, Beograd, 2022.
- Škulić M., *Međunarodno krivično pravo – prostorno važenje krivičnog prava, krivično pravo međunarodnog porekla, međunarodna krivičnopravna pomoć i začeci krivičnog prava EU*, Službeni glasnik, Beograd, 2022.
- Škulić M., *Krivično pravo Sjedinjenih Američkih Država*, Službeni glasnik, Beograd, 2023.
- Škulić M., *Krivičnopravni aspekti forenzičkog računovodstva*, Ekonomski fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2023.
- Vodinić V. *Kriminalistika* (knjigu priredio i dopunio Simonović B.), Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1996.
- Volk K. und Engländer A., *Grundkurs StPO*, 9. Auflage, C. H. Beck, München, 2018.

Zachert H. L. und Zeiger J., „Entwicklung der polizeilichen Informationstechnik – Technisch-wissenschaftliche Informationsverarbeitung und Automatisierte Fingerabdruck-Identifizierung als Beispiel“, *Kriminalistik – Handbuch für Praxis und Wissenschaft* (eds Kube E., Störzer E., J. Timm K.), Band 2, Richard Boorberg Verlag, Stuttgart, München, 1994.

Wiegand B., *Fingerabdrücke*, <https://www.planet-wissen.de/gesellschaft/verbrechen/kriminalistik/fingerabdruecke-100.html>.

Wright J. D., *Crime Investigation*, Parragon, London, 2007.

Wright J. D., *Dem Täter auf der Spur*, Paragon, London, 2007.

ORIGINALAN NAUČNI RAD